

Karlova univerzita

Filozofická fakulta

Ústav jižní a centrální Asie

Časy a způsoby v hindštině

Bakalářská práce

vedoucí práce: Doc. PhDr. Svetislav Kostić Dr.

Srpen 2013

Tereza Pyciaková

Děkuji Doc. PhDr. Svetislavu Kostićovi Dr., vedoucímu práce, za cenné poznámky, připomínky, podněty a rady, které mi velmi pomohly.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 22.8.2013

Abstrakt:

V hindštině se časy a způsoby dělí do dvou skupin: na časy a způsoby tvořené morfologicky a na časy a způsoby tvořené analyticky. Mezi časy a způsoby tvořené morfologicky patří futurum prosté, imperativ a subjunktiv. Časy a způsoby tvořené analyticky můžou být dále rozděleny na nedokonavé, dokonavé a průběhové.

Tato práce se zabývá jednotlivými časy a způsoby ve výše zmíněných skupinách. U každého je popsáno, jak se tvoří a kdy se používají. Popis je pak doplněn příklady vět z popisných mluvníc hindštiny a literatury.

Klíčová slova: *hindština, časy, způsoby, sloveso*

Abstract:

In hindi tenses and moods can be divided into two groups: root tenses and moods and auxiliated tenses and moods. Among root tenses and moods belong: futurum, imperative and subjunctive. Auxiliated tenses and moods can be divided into: imperfective, perfective and progressive.

This work describes each of moods and tenses in mentioned groups. Each is written according to structure and function. The description is accompanied by examples from descriptive grammars of Hindi and literature.

Key words: *hindi, tenses, moods, verb*

Transliterační tabulka

Ráda bych se zmínila, že všechna slova jsou přepsána tak, že umožňují okamžitý a přesný přepis do dévanágarí. Na následující stránce je uveden přepis všech vokálů a konsonantů. Tabulka je téměř totožná s tabulkou uvedenou v Kostićově Syntagmatikonu.¹ Tam, kde se mezi konsonanty nachází tzv. němé *a*, značím to apostrofem ('). Například ve slově *mar'nā* (zabíjet). Pokud se ve slově vyskytuje koncové *a*, které je vyslovováno velice slabě, je znázorněno horním indexem (^a). Například *dhairy^a* (trpělivost).

Konsonanty:

क	ख	ग	घ	ङ			क्	ख	ग
ka	kha	ga	gha	ṅa			qa	<u>kha</u>	ḡa
च	छ	ज	झ	ञ	य	श		ज़	
ca	cha	ja	jha	ña	ya	śa		za	
ट	ठ	ड	ढ	ण	र	ष		ड़	ढ़
ṭa	ṭha	ḍa	ḍha	ṇa	ra	ṣa		ṛa	ṛha
त	थ	द	ध	न	ल	स			
ta	tha	da	dha	na	la	sa			
प	फ	ब	भ	म	व	ह		फ़	
pa	pha	ba	bha	ma	va	ha		fa	

Vokály:

अ	अँ	आ	आँ	इ	इँ	ई	ईँ	उ	उँ	ऊ	ऊँ	ऋ
a	ã	ā	ā̃	i	ĩ	ī	ī̃	u	ũ	ū	ū̃	ṛ
ए	एँ	ऐ	ऐँ	ओ	ओँ	औ	औँ					
e	ẽ	ai	aĩ	o	õ	au	aũ					

¹ KOSTIĆ, Svetislav. *A syntagmaticon of hindí verbo-nominal syntagmas*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1637-7.

Slabiky (konsonant *k* a vokály):

क कँ का काँ कि किं की कीं कु कुँ कू कूँ कृ

ka kã kā kǎ ki kī kī kǐ ku kũ kū kũ kṛ

के कें कै कैँ को कोँ कौ कौँ

ke kē kai kǎi ko kō kau kǎu

Obsah:

1 Úvod	9
2 Čas, způsob, vid a rod	11
2.1 Gramatická kategorie času	11
2.2 Hinské sloveso	13
2.3 Gramatická kategorie způsobu	15
2.4 Gramatická kategorie vidu	16
2.5 Gramatická kategorie slovesného rodu	17
2.6 Punktuálnost a průběhovost.....	19
2.7 Přehled časů a způsobů v hindštině.....	19
3 Časy a způsoby tvořené morfologicky	24
3.1 Sloveso <i>honā</i>	24
3.2 Futurum prosté.....	26
3.3 Imperativ.....	28
3.4 Subjunktiv prostý	29
4 Časy a způsoby tvořené syntagmaticky	33
4.1 Nedokonavé časy a způsoby	33
4.1.1 Čas přítomný habituální.....	33
4.1.2 Čas minulý nedokonavý habituální	35
4.1.3 Futurum nedokonavé	36
4.1.4 Subjunktiv nedokonavý	37
4.1.5 Kondicionál prostý	38
4.1.6 Kondicionál nedokonavý	40
4.2 Dokonavé časy a způsoby	41
4.2.1 Čas přítomný dokonavý	43
4.2.2 Čas minulý dokonavý/předminulý	44
4.2.3 Futurum dokonavé.....	45
4.2.4 Subjunktiv dokonavý.....	47
4.2.5 Kondicionál dokonavý.....	47
4.3 Průběhové časy	49
4.3.1 Přítomný čas průběhový	49
4.3.2 Minulý čas průběhový	49
4.3.3 Futurum průběhové	50
4.3.4 Subjunktiv průběhový	51

4.3.5	Kondicionál průběhový	52
5	Závěr.....	53
6	Zdroje	54
7	Použité zkratky.....	56

1 Úvod

Cílem této bakalářské práce je popsat ucelený slovesný systém hindštiny z hlediska vyjádření slovesného děje, tj. času a způsobu. Zabývám se finitními tvary slovesnými. Hindština se řadí mezi indoárijské jazyky, patří do rodiny indoevropských jazyků, stejně jako např. slovanské, germánské a románské jazyky. Během vývoje od staroindoárijského do novoindoárijského stupně došlo k podstatným morfologickým a syntaktickým změnám. Zatímco se na staroindoárijském stupni jmenné a slovesné kategorie vyjadřovaly morfologicky, v novoindoárijských jazycích se tyto kategorie vyjadřují převážně analyticky. Během vývoje indoárijské jazyky docházelo k neustálému zjednodušování jmenné a slovesné flexe, které je dost patrné už na stupni mladších prákrťů, tj. apabhramš, a které dosahuje svého vrcholu v novoindoárijských jazycích. Nový způsob vyjádření časů a způsobů se upevňoval během vývoje novoindoárijských jazyků, zejména pak u těch, které patří do centrální skupiny, kam zařazujeme i hindštinu. Namísto zaniklých přípon a koncovek se objevují určité jmenné slovesné tvary, které mají funkční roli. Pro vyjádření časů a způsobů v hindštině hrají důležitou roli participia. Jedná se tedy hlavně o slovesa v podobě participií.

Morfologické vyjádření časů a způsobů se omezuje pouze na některé případy, jako jsou subjunktiv, futurum a imperativ. Celé morfologické paradigma má pouze sloveso *honā* (být), které pak má i hlavní predikativní funkci. Převážná většina časů se vyjadřuje analytickým způsobem, tj. spojením participií a slovesa *honā*.

Bakalářská práce je rozdělena do tří hlavních částí (kapitoly 2, 3 a 4). Ve druhé kapitole pojednávám o časech a způsobech obecně. Mezi mé hlavní zdroje patří knihy lingvistů Čermáka a Erharta, nicméně čerpám i z řady dalších knih. Uvádím zde příklady z češtiny a zřídka z angličtiny. Na základě příkladů z našeho mateřského jazyka si případný čtenář může lépe uvědomit, jaké jsou rozdíly mezi češtinou a hindštinou. Kapitola uzavírá přehled časů a způsobů v hindštině, kde se i lze dočíst, jak na časy a způsoby nahlíží různí lingvisté. Třetí kapitola se zabývá časy a způsoby, které jsou tvořeny morfologicky. Ve své práci vycházím z četných popisů hindského slovesného systému, které podávají indiští a evropští jazykovědci a gramatikové. Nejvíce jsem opírala o gramatiky Annie Montaut a Shaligrama Shukly, ale i Pořízkovu Hindštinu. V úvodu kapitoly je uvedeno kompletní paradigma verba *honā*, které je tolik nezbytné v hindském systému časů a způsobů. Čtvrtá, nejrozsáhlejší kapitola, pojednává

o časech a způsobech tvořených analyticky. Je rozdělena na časy a způsoby nedokonavé, dokonavé a průběhové. Knihy, ze kterých jsem nejvíce čerpala, zůstávají stejné jako u předešlé kapitoly. U všech časů a způsobů uvádím, vedle způsobu tvorby a použití, také záporné tvary. Jako ilustrace pro jednotlivé časy a způsoby slouží kromě příkladů, které čerpám z použitých gramatických příruček, také příklady z povídek indického spisovatele Prémčanda. Každý příklad se skládá ze tří částí. První částí je přepis dle ustálených pravidel z dévanágarí do latinky. Tento přepis je doplněn zkratkami hlavních relevantních členů věty (jejich význam je uveden na konci práce), jako jsou například podmět, ergativ apod. Vedle přepisu je vždy v závorce uveden zdroj a místo výskytu. Druhou částí je co možná nejpřesnější doslovný překlad do češtiny a poslední část tvoří překlad do češtiny dle pravidel českého syntaxe. V páté kapitole shrnuji obsah celého popisu.

2 Čas, způsob, vid a rod

Kategorie času vznikla na základě času fyzického, nicméně mezi časem fyzickým a časem gramatickým je rozdíl. Lze si i povšimnout, že angličtina má výraz *time* pro čas fyzický a *tense* pro čas slovesný. Pro znázornění času použijí model, který je uváděn v mnoha lingvistických příručkách.² Představíme si přímku, na které si vyznačíme bod. Tento bod představuje přítomný okamžik. Vše, co je nalevo od tohoto bodu, považujeme za věci minulé, vše, co je napravo, za věci budoucí. Nicméně zaměříme-li si čas přítomný, neznamená to, že znázorňuje jen onen bod na oné ose. Vezmeme-li si například větu: *Každý týden chodím cvičit*. Tato věta se vztahuje jak minulosti, tak k budoucnosti. Nebo: *V roce 1998 čeští hokejisté vyhrávají zlatou olympijskou medaili. Příští rok jedu do Ameriky*. Přítomným časem tedy můžeme vyjádřit jakýkoliv okamžik na časové ose.

2.1 Gramatická kategorie času

Kategorie času se v různých jazycích liší, každý jazyk rozeznává různý počet časů. Jak uvádí Adolf Erhart³, v mnoha jazycích k určení času stačí určité lexémy, jako jsou: *ted', dříve, potom* atd. Mezi tyto jazyky patří např. čínština, indonéština, četné africké jazyky aj.⁴ Pokud se čas vyjadřuje tímto způsobem, uvádí se, že tyto jazyky kategorii času nemají.⁵ Na druhé straně jsou ale jazyky, kde je čas označován přímo na slovesném tvaru, a to pomocí různých afixů.⁶ V tomto případě mluvíme o gramatické kategorii času.

V jazycích se nejdříve vyvinul čas přítomný, což je pochopitelné, uživatelé jazyka nejdříve popisovali to, co jim bylo nejbližší. V primitivní formě jazyka spolu s časem přítomným vznikly i tvary pro jednotlivé osoby např. *chodím, chodíš*. Pak se začala rozlišovat dichotomie přítomnost – nepřítomnost. Ona nepřítomnost se stala časem minulým. Původně byl pouze

² Např. ČERNÝ, Jan. *Úvod do studia jazyka*. Olomouc: Rubico, 1998. ISBN 80-85839-24-5.

³ ERHART, Adolf. *Základy jazykovědy*. 2., upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Učebnice pro vysoké školy. ISBN 80-04-24612-5.

⁴ ERHART, *cit. dílo*, str. 96.

⁵ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0. str.151.

⁶ ERHART, *cit. dílo*, str. 96.

jeden čas minulý – aorist, který se dochoval třeba v klasické řečtině či starých slovanských jazycích. Byl označován za univerzální minulý čas, který je bezpříznakový. Jako příznakový k němu později vzniklo imperfektum, které popisuje minulé děje kurzivního charakteru. Nejmladším časem je čas budoucí. Dodnes v jazycích počet minulých časů převažuje nad počtem časů budoucích a méně jistá a předvídatelná budoucnost je často vyjadřována tvary, které značí určitou míru nejistoty.⁷

Přítomný čas je bezpříznakový a spolu s minulým časem jej lze verifikovat. To u budoucího času není možné. Pokud časovou dimenzi neutralizujeme a vyjadřujeme něco, co je obecně platné či nadčasové děje a vztahy, vyjadřujeme tyto skutečnosti tzv. gnómickým přezensem – např. *Země se točí kolem Slunce*.⁸ V hindštině tato tvrzení vyjadřujeme pomocí dokonavého přičestí plnovýznamového slovesa společně se slovesem *honā* v přítomnosti.

Časy jsou vyjádřeny zejména určitými tvary slovesnými, dále však mohou být vyjádřeny participii či infinitivem, v některých vzácných případech i substantivem, jako tomu je u indiánského jazyku potowatomi.⁹ U sloves kromě času dále určujeme osobu, číslo, čas, způsob, rod a vid. Určité tvary slovesné se skládají ze slovesného kmene a koncovek, kde koncovky vyjadřují osobu a číslo.

Časy můžeme rozdělit na jednoduché a složené čili na jednoslovné a víceslovné.¹⁰ Pokud se podíváme na toto dělení, je v hindštině většina časů složených. Ačkoliv Čermák uvádí, že víceslovné (neboli složené) časy bývají časy perfektivní (dokonavé), v hindštině tomu tak není. Složené časy jsou v hindštině jak dokonavé, tak i nedokonavé.

Dále je třeba rozlišovat časy samostatné, které vyjadřují čas (stojí v hlavní větě nebo ve větě jednoduché) a časy relativní (vyskytují se ve větách vedlejších), které čas nevyjadřují a jsou na hlavní větě závislé. Tyto relativní časy mohou být trojího druhu. Buď jsou totožné s časy samostatnými (jako v češtině), nebo se setkáváme s jakousi sousledností časů (angličtina, francouzština) či mohou být vyjadřovány subjektivem (románské jazyky, hindština).

⁷ ČERNÝ, *cit. dílo*, str. 108-110.

⁸ ČERMÁK, *cit. dílo*, str. 151.

⁹ Tamtéž, str. 152.

¹⁰ Tamtéž, str. 152.

2.2 Hindské sloveso

V hindštině lze dle Omkara Koula¹¹ rozdělit slovesné konstrukce následně: na intransitivní (*intransitive*), tranzitivní (*transitive*), ditranzitivní (*ditransitive*), kauzativní (*causative*), dativní (*dative*), verbo-nominální výrazy (*conjunct verbs*) a složená slovesa (*compound verbs*).

Intransitivní jsou ta slovesa, která vyjadřují stav či pohyb, jako jsou například *honā* (být), *ānā* (přijít), *rah'nā* (bydlet, zůstat) či *sak'nā* (moci, být schopen). Tranzitivní slovesa mají vztah k objektu, na němž děj probíhá. Patří mezi ně například *khānā* (jíst), *badal'nā* (měnit). Zatímco čeština je jazyk nominativně-akuzativní, kdy subjekt u intransitivního i tranzitivního slovesa zůstává v nominativu, hindština patří mezi jazyky ergativní, kdy se subjekt verb intransitivních liší od verb tranzitivních v dokonavých časech. Lze to demonstrovat na příkladě:

Intransitivní sloveso *ānā* (přijít):

vah āyā hai. (On přišel).

Tranzitivní sloveso *likh'nā* (psát):

us'ne pustak likhī. (On/ona napsal(a) knihu.)

V prvním případě tedy dochází ke shodě přísudku s podmětem. Ve druhém případě se přísudek shoduje s předmětem, zatímco logický podmět je v ergativu a bez kontextu nerozeznáme, zda je logický podmět mužského či ženského rodu.

Ditransitivní slovesa jsou ta, která kromě subjektu a objektu k sobě ještě mají nepřímý objekt. Patří mezi ně například *denā* (dát), *sunā* (řící) a *bec'nā* (prodat). Nicméně tato slovesa by se mohla považovat za podkategorii sloves tranzitivních. Např.:

amar ne uma ko kitāb dī. (Amar dal Umě knihu.)

Z příkladu je tedy vidno, že slovo kniha je objekt přímý a Uma nepřímý.

Derivace tranzitivních z intransitivních sloves je poměrně jednoduchá. Dochází ke dlužení posledního kmenového vokálu (*ug'nā* – růst, *ugānā* – pěstovat) či k dlužení předposledního

¹¹ KOUL, Omkar N. *Modern Hindi Grammar*. Springfield: Dunwoody Press, 2008. ISBN 978-1-931546-06-5.

kmenového vokálu (*luṭ'nā* – být loupen, uloupen, *lūṭ'nā* – loupit) či ke krácení předposledního kmenového vokálu a dlužení posledního (*jhūl'nā* – houpat se, *jhulānā* – houpat). Někdy může docházet i ke stupňování kmenového vokálu (*dikh'nā* – jevit se, *dekh'nā* – vidět), ale i k drobným konsonantním změnám (*chūṭ'nā* – pustit se, *chor'nā* – vypustit, opustit, zbavit).

Kauzativní slovesa můžeme odvodit od sloves tranzitivních pomocí kauzativního sufixu.¹² Tento sufix může být *-ā* nebo *-vā*. Většina sloves má tvar intransitivní, tranzitivní a kauzativní (zařadíme-li ditranzitivní slovesa jako podkategorii k slovesům tranzitivním).¹³ Například *cal'nā* (chodit), *calānā* (vodit, řídit), *cal'vānā* (nechat vodit nebo řídit). Některá slovesa ale postrádají intransitivní protějšek, jako například *parh'nā* (číst). Jiná jsou zase jak tranzitivní, tak intransitivní (*badal'nā* – měnit se, měnit). Některá verba vyjadřují i stupeň zprostředkované činnosti, máme tedy dvě kauzativa, např. *khānā* (jíst), *khilānā* (krmit, dát, jíst), *khil'vānā* (nechat krmit).¹⁴

Jako dativní se označují slovesa, která tvoří konstrukce, v nichž je subjekt v dativu a logický předmět v nominativu, viz příklad:

us'ko yah kitāb pasand hai. (Má rád(a) tuto knihu.)

On či ona je v dativu (nepřímý pád a záložka *ko*) a předmět kniha je v nominativu. Nastává shoda predikátu s objektem.

K předposlední kategorii bych ráda uvedla několik poznámek. Omkar Koul zde uvádí výraz slovesné složeniny, tj. složená slovesa (*conjunct verbs*), nicméně tato kategorie je velice problematická a lingvisté nejsou stejného názoru v jejím označení. Kellogg¹⁵ ji pojmenovává jako nominální složeniny (*nominal compound*), Pořízka¹⁶ uvádí označení slovesně jmenné

¹² KOUL, cit. dílo, str. 98.

¹³ MONTAUT, Annie. *A grammar of Hindi*. München: Lincom Europa, 2004. ISBN 3-89586-904-X. str. 88.

¹⁴ KOSTIĆ, Svetislav. *Hindština: souhrn gramatiky*. 1. vyd. Praha: Holman, 2009. ISBN 978-80-7426-014-8. str. 8.

¹⁵ KELLOGG S. H., *A Grammar of the Hindi Language*, London 1938, reprint New Delhi 1989, 3. Vydání.

¹⁶ POŘÍZKA, Vincenc. *Hindština = Hindi Language Course: vysokošk. příručka. Část I*. 3. vyd. Praha: SPN, 1986.

výrazy, Annie Montaut ji označuje jako verbo-nominální predikáty (*verbo-nominal predicates*) a Kostić¹⁷ uvádí verbonominální výrazy nebo verbonominální syntagmata. Využiji pojmenování moderních lingvistů a označím tuto kategorii za verbonominální výrazy. Jedná se o taková spojení, kdy substantivum či adjektivum stojí před verbem, které může být tranzitivní (vyjadřující slovesný děj) či intransitivní (vyjadřující proces nebo stav).¹⁸ Tato slovesa pak ztrácejí svůj význam a stávají se jen funkčními. Nejčastěji dochází ke spojení s *kar'nā* (činit, dělat): (*svīkār kar'nā* – přijmout), *denā* (dát): (*kī śikṣā denā* – vzdělávat), *honā* (být): (*ko dukh honā* – bolet, být nešťastný) a *lagnā* (lnout): (*ko bhūkh lag'nā* – mít hlad).

Poslední skupinou jsou slovesné složeniny (*compound verbs*). Do této kategorie spadají ty slovesné výrazy, které se skládají ze dvou sloves, přičemž opět to druhé v pořadí ztratilo svůj význam a slouží pouze jako intenzifikátor. Intenzifikátory se budeme zabývat v podkapitole pojednávající o slovesném vidu, jelikož tyto složeniny přibližně odpovídají dokonavým slovesům ve slovanských jazycích.

Hindské sloveso rozlišuje dvě čísla: singulár a plurál, tři osoby: první, druhou a třetí, dva rody: maskulinum a femininum. Většina sloves vyjadřuje všechny tři kategorie, ale v některých případech chybí ukazatel jedné kategorie. Například infinitiv může být ovlivněn číslem a rodem, subjunktiv a imperativ je určován osobou a číslem.¹⁹ Subjektem je v hindštině substantivum nebo zájmeno, nicméně subjekt se může vynechat a osoba je pak rozpoznána dle tvaru verba či z kontextu. (Např. *calūgā?* – Půjdeš?, může být jedna samostatná věta).²⁰ Kromě imperativu je ve všech časech a způsobech stejný tvar pro druhou a třetí osobu singuláru a první a třetí osobu plurálu.

2.3 Gramatická kategorie způsobu

Kategorie způsobu má mezi gramatickými kategoriemi zvláštní postavení, jelikož její podstata tkví v sémantické složce nikoli jednoho sémému, nýbrž celé výpovědi.²¹ Modalitou

¹⁷ KOSTIĆ, *A syntagmaticon of hindī verbo-nominal syntagmas*, cit. dílo.

¹⁸ KOSTIĆ, *Hindština: souhrn gramatiky*. cit. dílo, str. 14.

¹⁹ GREAVES, Edwin. *Hindī Grammar*. Allahabad: India Press, LTD., 1921. str. 226.

²⁰ Tamtéž, str. 227.

²¹ ERHART, cit. dílo, str. 99.

se obvykle rozumí vztah mluvčího k obsahu promluvy (jedná se pak o modalitu subjektivní, specificky též postojová, popř. dispoziční) anebo vztah obsahu promluvy k realitě a její situaci (jedná se o modalitu objektivní, specificky též jistotní).²² Rozlišujeme především *indikativ* (způsob oznamovací), *imperativ* (způsob rozkazovací), *kondicionál* (způsob podmiňovací).²³ Indikativ je způsobem bezpříznakovým, ostatní způsoby nesou příznak. Indikativem se vyjadřujeme o skutečném stavu věcí, proto je také jediným způsobem, který je verifikovatelný. Indikativ vyjadřuje v zásadě tři časy (přezens, préteritum, futurum), kondicionál dva (préteritum, futurum), ale může však vyjadřovat jediný, a imperativ žádný (má však jistý vztah k budoucnosti). Nicméně v různých jazycích se setkáváme s dalšími mody: například v řečtině a sanskrtu s *optativem* (způsob přací), ve finštině, mongolštině, čínštině a japonštině s *potenciálem* (který má význam snad, možná) či s *narativem* v makedštině a turečtině (označuje nezaručený děj, který mluvčí nemůže dosvědčit).²⁴ Někdy se do této gramatické kategorie řadí i *subjunktiv*, se kterým se setkáváme třeba v románských jazycích, ale i v hindštině. Subjunktiv používáme jako způsob relativní ve vedlejších větách.²⁵

2.4 Gramatická kategorie vidu

Kategorie vidu se patrně vyskytovala už v raném vývojovém stadiu indoevropských jazyků.²⁶ Dnes se s touto gramatickou kategorií setkáváme především v jazycích slovanských. Ve slovanských jazycích vid prostupuje celým slovesným systémem, setkáme se s videm jak u tvarů finitních (prosím vs. poprosím), tak u infinitivu (prosit vs. poprosit). Oproti tomu v románských jazycích splynul vid s časem v jedinou gramatickou kategorii a germánským jazykům kategorie vidu úplně chybí.²⁷

V češtině vid určuje, zda je děj ukončený (vid dokonavý) nebo děj neukončený (vid nedokonavý). S touto kategorií se setkáváme i v hindštině. Zatímco v češtině slovesa dokonavá a nedokonavá tvoříme pomocí různých prefixů a sufixů, v hindštině k vyjádření

²² ČERMÁK, *cit. dílo*, str. 153.

²³ Tamtéž, str. 153.

²⁴ Tamtéž, str. 153.

²⁵ Tamtéž, str. 153.

²⁶ ERHART, *cit. dílo*, str. 96.

²⁷ Tamtéž, str. 96.

dokonavosti a nedokonavosti používáme dokonavé nebo nedokonavé přičestí či různé intenzifikátory. Intenzifikátory jsou intransitivní či tranzitivní slovesa, která ztratila svůj lexikální význam. Ve slovesné složenině jsou na druhém místě. Obvykle se intransitivní plnovýznamová slovesa zesilují intransitivními intenzifikátory a tranzitivní tranzitivními. Jsou ale i případy, kdy je tranzitivní sloveso zesíleno intransitivním (*khā jānā* – sníst, „sežrat“) nebo naopak (*cal denā* – vyrazit, odejít). Prostá slovesa jsou vidově neutrální, zatímco intenzifikovaná slovesa překládáme většinou do češtiny pomocí dokonavých sloves (*baiṭh'nā* – sedět, *baiṭh jānā* – usednout). Intenziva jsou také slovesa, která zesilují nebo zdůrazňují průběh děje.

Nejčastějšími intenzifikátory jsou slovesa: *jānā* (jít), *denā* (dát) a *lenā* (vzít), ale vyskytují se i *par'nā* (padat, ležet), *baiṭh'nā* (sedět), *uṭh'nā* (vstát) či *ḍāl'nā* (vhodit, přidat do). Každé z nich má svoji funkci, například *jānā* zdůrazňuje činnost a označuje dokonavost děje, *denā* označuje činnost směrem od subjektu, *lenā* naopak zase směrem k subjektu. Slovesa *par'nā* a *baiṭh'nā* značí směr dolů, *uṭh'nā* směr vzhůru a *ḍāl'nā* označuje činnost hrubou až ničivou.

2.5 Gramatická kategorie slovesného rodu

Slovesným rodem vyjadřujeme vztah mezi subjektem a objektem. Rozlišujeme rod činný, trpný a deagentnost.²⁸ Rod činný se vyskytuje v aktivních větách, kde je subjekt zároveň původcem děje (agens) nebo nositelem stavu, např.: *Dělníci stavěli dům.*²⁹ V pasivních větách, kde je sloveso v rodě trpném, se ale dům stává objektem děje (patiens): *Dům byl stavěn.* Konatel bývá vyjádřen instrumentálem nebo prepozicí *od*.³⁰ V případě deagentnosti se konatel děje posouvá do pozadí, např.: *Dům se staví.* Použití zvrtného *se* tedy blokuje původce děje.

V hindštině se pasívum tvoří pomocí dokonavého přičestí plnovýznamového slovesa a slovesa *jānā*. Mezi objektem děje (patiens) a dokonavým přičestím i slovesem *jānā* vzniká shoda v rodě a v čísle:

²⁸ ČERMÁK, cit. dílo, str. 154.

²⁹ CVRČEK, Václav a kol. *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví.* Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. 353 s. ISBN 978-80-246-1743-5. str. 244.

³⁰ Tamtéž, str. 244.

Patiens v singuláru maskulina:

patr bhejā gayā thā. (Dopis byl odeslán.)

Patiens v plurálu maskulina:

patr bheje gaye the. (Dopisy byly odeslány.)

Patiens v singuláru feminina:

ciṭṭhī bhejī gaī thī. (Dopis byl odeslán.)

Patiens v plurálu feminina:

ciṭṭhiyā bhejī gaī thī. (Dopisy byly odeslány.)

Pokud je patiens zdůrazněn záložkou *ko*, shoda se ruší a patiens je brán jako mužský singulár:

Patiens v singuláru maskulina:

patr ko bhejā gayā thā. (Dopis byl odeslán.)

Patiens v plurálu maskulina:

patrō ko bhejā gayā thā. (Dopisy byly odeslány.)

Patiens v singuláru feminina:

ciṭṭhī ko bhejā gayā thā. (Dopis byl odeslán.)

Patiens v plurálu feminina:

ciṭṭhiyō ko bhejā gayā thā. (Dopisy byly odeslány.)

Tvar *bhejā jātā hai* (jsou posílány) je tedy shodný pro všechny čtyři výše uvedené případy.

Pokud v češtině vyjadřujeme původce děje, vyjadřujeme jen instrumentálem (*Domy jsou stavěny dělníky*). V hindštině se původce děje nachází v ablativu se záložkou *se* (od) či *dvārā, ke dvārā, se dvārā* (skrze, prostřednictvím).

tāj mahal śāh'jahā ke dvārā banāyā gayā thā. (Tádžmahal byl postaven Šáhdžahánem.)

Zatímco v češtině tvoříme pasívum pouze u sloves tranzitivních³¹, v hindštině lze tvořit pasivní konstrukce i s intranzitivními slovesy.

mujh 'se soyā nahī gayā. (Nemohl jsem spát.)

2.6 Punktuálnost a průběhovost

Některé jazyky mají speciální časy, které vyjadřují, co se udává právě teď. Například přítomný průběhový čas v angličtině (*I am reading a book.*). Pokud chceme takovou skutečnost vyjádřit v češtině, používáme k tomu prostředky lexikální, jako jsou například výrazy *právě teď, teď, nyní* (*Právě teď čtu knihu.*). V hindštině k tomuto účelu slouží sloveso *rah 'nā*, které spolu se slovesným kmenem a příslušným tvarem slovesa *honā* vyjádří, že se něco děje právě teď (*maī pustak parh rahī hū.*).

2.7 Přehled časů a způsobů v hindštině

Gramatiky, které se popisují hindštinu a její časy a způsoby, se vyskytují již od 19. století. Do dnešní doby lingvisté uvádí různý počet časů a způsobů v hindštině, nicméně liší se často pojmenováním, ale vlastní jádro zůstává stejné. V první hindské gramatice od Kellogga se uvádí, že je časů patnáct. Nejdřív jsou tři časy, které se tvoří ze slovesného kmene: subjunktiv (*contingent future*), futurum (*absolute future*) a imperativ (*imperative*). Zdůrazňuje, že všechny tyto tři časy mají určitý vztah k budoucnosti. Pak je šest nedokonavých časů (*imperfect*) a šest dokonavých (*perfect*) – vyprávěcí (*indefinite*), přezens (*present*), préteritum (*past*), subjunktiv (*contingent*), futurum (*presumptive*) a kondicionál (*past contingent*). Vždy je tedy vyprávěcí dokonavý a vyprávěcí nedokonavý, futurum dokonavé a nedokonavé atd. Kellogg dále uvádí, že máme čtyři slovesné způsoby – subjunktiv, indikativ, imperativ a infinitiv, a že máme tři příčestí: nedokonavé (*imperfect*), dokonavé (*perfect*) a konjunktivní (*conjunctive*). Za konjunktivní příčestí považuje přechodník – uvádí například tvary *gir, gir 'ke, gir 'kar, gir 'kar 'ke a gir 'kar 'kar*. Greaves, další z tradičních gramatiků, časy pojmenovává naprosto totožně s Kelloggem, což i sám ve své knize uvádí.

Podíváme-li se do novodobých gramatik, Omkar Koul uvádí, že hindština má časů šest: přezens (*present*), préteritum (*past*), futurum (*future*), předpřítomný (*present perfect*), minulý

³¹ CVRČEK, *cit. dílo*, str. 245.

habituální (*habitual past*) a předminulý (*past perfect*). Dále rozlišuje tři aspekty: dokonavý (*habitual*), nedokonavý (*perfective*) a průběhový (*progressive*) a tři způsoby: indikativ (*indicative*), imperativ (*imperative*) a subjunktiv (*subjunctive*). I on vyčleňuje časy a způsoby, které jsou tvořeny morfologicky a řadí mezi ně ty samé jako Kellogg.

Shaligram Shukla³² zase uvádí, že v hindštině se vyskytují časy tři: přezens (*present*), préteritum (*past*) a futurum (*future*), které společně se třemi aspekty: dokonavým (*perfective*), nedokonavým (*imperfective*) a průběhovým (*progressive* nebo *continuous*), a třemi způsoby: imperativem (*imperative*), subjunktivem (*subjunctive*) a indikativem (*indicative*) tvoří různé kombinace, jako jsou: imperativ, subjunktiv, indikativ, futurum prosté, přezens dokonavý/nedokonavý/průběhový, préteritum dokonavé/nedokonavé/průběhové, futurum nedokonavé/dokonavé/průběhové a dokonavý čas vyprávěcí. Můžeme si povšimnout, že lingvisté nedokonavost označují v angličtině různě: *imperfective*, ale i *habitual*.

U Annie Montaut se setkáváme s rozdělením na základní časy (*radical tenses*) a pomocné časy (*auxiliated tenses*). Mezi základní řadí imperativ, subjunktiv, futurum, jednoduchý kondicionál a aorist. Mezi pomocné časy řadí zbytek, tj. časy a způsoby tvořené analyticky.

Z českých lingvistů bych zde ráda zmínila Vincence Pořízku a jeho *Hindštinu*. Přestože je to kniha sloužící pro výuku a nepodává ucelený výklad gramatiky, je jistě nejen pro českého čtenáře zdrojem mnoha informací. Zajímavé je, že Pořízka jednotlivé časy a způsoby rozlišuje pomocí římských čísel. Neuvádí tedy například futurum prosté, nedokonavé a dokonavé, ale Futurum I., II. a III. Totéž platí např. i subjunktivu, kde se tedy setkáváme se Subjunktivem I, II. a III. Římskou jedničkou rozumíme prostý tvar, dvojkou nedokonavý a trojkou dokonavý.

Z předchozích řádků je tedy zřejmé, že Kelloggem počínaje rozlišují gramatikové dvě skupiny časů a způsobů: ty, které jsou tvořeny morfologicky, a ty, které jsou tvořeny analyticky. Nejpráhlednější se mi zdá vyjádření Hermana van Olphena³³, kde shrnuje analytické časy způsobem, jaký je popsán níže. Nutno dodat, že ani on prostý kondicionál,

³² SHUKLA, Shaligram. *Hindi morphology*. München: Lincom Europa, 2001. vi, 434 s. LINCOM studies in Indo-European linguistics; 15. ISBN 3-89586-680-6.

³³ Aspect, Tense and Mood in the Hindi Verb. OLPHEN, Herman van. *Indo-Iranian Journal* 16. Mouton, 1975, s. 284-30.

který formálně odpovídá holému nedokonavému přičestí, které je zároveň nedokonavým časem vyprávěcím, nezařazuje mezi časy a způsoby tvořené analyticky. Jelikož ale samotné přičestí nepatří mezi finitní tvary slovesné³⁴ a časy a způsoby jsou tvořeny pomocí finitních tvarů slovesných, vyjádření kondicionálu prostého jen nedokonavým přičestím vyvolává otázku vyjádření osoby a čísla. To v kondicionálu skutečně není vyjádřeno. Předpokládáme tak, že jde o eliptické vyjádření, tj. k rodovým tvarům nedokonavého přičestí přidáváme pomyslné, tj. nulové finitní tvary slovesa *honā*. Kromě kondicionálu prostého se toto eliptické vyjádření vyskytuje u dokonavého a nedokonavého času vyprávěcího. Indiští lingvisté s touto lingvistickou nulou operují od nejstarších dob, počínaje staroindickým lingvistou Páninim. Tuto lingvistickou nulu tedy doplňuji k jeho rozdělení.

VID (ASPEKT)		ČAS-ZPŮSOB	
nedokonavý	<i>cal'tā</i>	<i>hai</i>	přítomnost
dokonavý	<i>calā</i>	<i>thā</i>	minulost
průběhový	<i>cal rahā</i>	<i>hogā</i>	budoucnost
		<i>ho</i>	subjunktiv
		<i>hotā</i>	kondicionál
		<i>o</i>	

Vlevo uvádím aspekty v hindštině a hned vedle příslušné tvary. Vedle oněch tvarů je tvar slovesa *honā* v příslušném čase nebo způsobu. Vznikají tak tedy kombinace, které jsou popsány níže v tabulce časů a způsobů tvořených syntagmaticky:

ČASY A ZPŮSOBY TVOŘENY MORFOLOGICKY

futurum prosté	<i>bhaviṣyat</i>	<i>vah calegā</i>
subjunktiv	<i>sambhāv'nārthak</i>	<i>vah cale</i>
imperativ	<i>ājñārthak</i>	<i>calo!calie!</i>

³⁴ Dle přehledu gramatiky Kostiće (KOSTIĆ, *Hindština, cit. dílo*, str. 8.) patří nedokonavé přičestí spolu s dokonavým přičestím, infinitivem, gerundivem a přechodníkem mezi neurčité, tj. nefinitní tvary slovesné.

ČASY A ZPŮSOBY TVOŘENÉ SYNTAGMATICKY

přítomný nedokonavý	<i>vart'mān apūrṇ'tāvācī</i>	<i>vah cal'tā + hai</i>
minulý nedokonavý	<i>apūrṇ'kāl</i>	<i>vah cal'tā + thā</i>
budoucí čas nedokonavý	<i>bhaviṣyat</i>	<i>vah cal'tā + hogā</i>
subjunktiv nedokonavý	<i>sambhāv'nārthak</i>	<i>vah cal'tā+ ho</i>
kondicionál	<i>hetumat</i>	<i>vah cal'tā+ 0</i>
kondicionál nedokonavý	<i>hetumat</i>	<i>vah cal'tā + hotā</i>
přítomný čas dokonavý	<i>pūrṇ vart'mān</i>	<i>vah calā + hai</i>
minulý čas dokonavý	<i>pūrṇ'bhūt</i>	<i>vah calā + thā</i>
budoucí čas dokonavý	<i>pūrṇ' bhaviṣyat</i>	<i>vah calā + hogā</i>
subjunktiv dokonavý	<i>sambhāv'nārthak</i>	<i>vah calā + ho</i>
kondicionál dokonavý	<i>hetumat</i>	<i>vah calā + hotā</i>
nedokonavý čas vyprávěcí	<i>santat/sāntatyabodhak</i>	<i>vah cal'tā + 0</i>
dokonavý čas vyprávěcí	<i>pūrṇ'kāl ghaṭ'mān kāl</i>	<i>vah calā + 0</i>
přítomný čas průběhový	<i>vart'mān ghaṭ'mān kāl</i>	<i>vah cal rahā + hai</i>
minulý čas průběhový	<i>bhūt ghaṭ'mān kāl</i>	<i>vah cal rahā + thā</i>
budoucí čas průběhový	<i>bhaviṣyat ghaṭ'mān kāl</i>	<i>vah cal rahā+ hogā</i>
subjunktiv průběhový	<i>sambhāv'nārthak ghaṭ'mān</i>	<i>vah cal rahā + ho</i>
	<i>kāl</i>	
kondicionál průběhový	<i>hetumat ghaṭ'mān kāl</i>	<i>vah cal rahā + hotā</i>

Infinitiv hindského slovesa vždy končí na suffix *-nā*. Infinitiv v hindštině slouží také jako gerundium, čili jako slovesné substantivum, které může být buď přímý pád, který je stejný jako infinitiv, anebo nepřímý pád, který končí na *-ne*. Mezi morfologické časy a způsoby patří výše zmíněné futurum, imperativ a subjunktiv. V subjunktivu se k slovesnému kmeni přidávají osobní koncovky (*personal endings*), které jsou *-ū, -e, -o, -ō*.³⁵ Tyto koncovky jsou téměř totožné s koncovkami slovesa *honā* v přítomnosti, které je jediným slovesem, které má kompletní paradigma. Osobní koncovku *-o*, která je použita i v imperativu (druhá osoba plurálu), a další koncovku, se kterou se v imperativu setkáváme *-ie*, Annie Montaut označuje spíše za ukazatel statusu (*status marker*) než za osobní koncovku. Celkově Annie Montaut do osobních koncovek zařazuje: *-ū, -e, -o, -ē, -ō* (používané u subjunktivu a v určitých tvarech ve futuru) a *-ai* a *-aī* (osobní koncovky verba *honā* používané ve třetích osobách). Ve futuru se

³⁵ MONTAUT, Annie. *cit. dílo*.

kromě osobních koncovek vyskytuje ukazatel času *-g*. Dále se v hindském slovese dle Annie Montaut vyskytuje ukazatel pohlaví a čísla (*gender number endings*). Pokud sloveso končí na *-ā* (*maĩ calā* – šel jsem), značí nám to singulár maskulina, pokud na *-ī* (*maĩ calī* – šla jsem) značí nám to singulár feminina. Pokud končí na *-e* (*ham cale* – šli jsme), víme, že se jedná o plurál maskulina, a pokud na *-ĩ* (*ham calĩ* – šly jsme), jedná se plurál feminina.

Dalším z ukazatelů slovesa je aspektuální *-t-*, které je buď přítomno anebo není (*cal'tā, calā*). Pokud je ve slovese aspektuální *-t-* přítomno, jedná se o přičestí nedokonavé, pokud se *-t-* nevyskytuje, jedná se o přičestí dokonavé. Obě přičestí využíváme v časech, které jsou tvořeny syntagmaticky, kterých je v hindštině převážná většina. Obě přičestí jsou dále hojně využívána a kromě vyjadřování ukončenosti či neukončenosti děje mají i jiné funkce, například vyjadřují i děj opakovaný, frekventativní či dlouhé trvání děje. Dokonavé přičestí využíváme v pasivních konstrukcích.

3 Časy a způsoby tvořené morfologicky

Jediným časem, který se tvoří morfologicky, je prostý budoucí čas. Do této kategorie patří také dva způsoby: imperativ a subjunktiv. Tyto časy a způsoby nejsou vidově označené. Pokud chceme u futura či subjunktivu označit vid, použijeme spojení participia (nedokonavého či dokonavého) plnovýznamového slovesa buď se subjunktivem slovesa *honā* či futurem slovesa *honā*. Dokonavý vid také můžeme vytvořit i tím, že použijeme intenzifikátor. Např. u futura:

vah khāegā. (On/ona bude jíst.)

vah khā jāegā. (On/ona sní.)

Sloveso *honā* je jediné sloveso, které má kompletní paradigma a je nezbytné pro tvorbu všech časů a způsobů³⁶ (kromě časů a způsobů tvořených morfologicky). Nejprve proto uvádím časování slovesa *honā* a v dalších podkapitolách se už zabývám futurem, imperativem a subjunktivem.

3.1 Sloveso *honā*

Následující tabulky ukazují sloveso *honā* (být) nejen ve všech časech, ale i ve dvou způsobech – imperativu a subjunktivu – a ve dvou příčestích – dokonavém a nedokonavém. Kondicionál je formálně totožný s nedokonavým příčestím. V přezensu a imperativu se vyskytuje stejný tvar pro maskulinum i femininum.

Prézens

<i>maĩ hũ</i>	já jsem
<i>tū hai</i>	ty jsi
<i>vah hai</i>	on/ona/ono je
<i>ham haĩ</i>	my jsme
<i>tum ho</i>	vy jste/ty jsi
<i>ve haĩ</i>	oni/ony/ona jsou

³⁶ SHUKLA , *cit.dilo*, str. 251.

āp haĩ

Vy (zdvořile) jste

Imperfektum

maĩ thā/ thĩ

já jsem byl(a)

tū thā/ thĩ

ty jsi byl(a)

vah thā/ thĩ

on byl/ona byla /ono bylo

ham the/thĩ

my jsme byli(y)

tum the/ thĩ

vy jste byli(y)/ty jsi byl(a)

ve the/ thĩ

oni byli/ony byly/ona byla

āp the/ thĩ

Vy (zdvořile) jste byl(a)

Futurum

maĩ hũgā

já budu

tū hogā

ty budeš

vah hogā

on/ona/ono bude

ham hōge

my budeme

tum hoge

vy budete/budeš

ve hōge

oni/ony/ona budou

āp hōge

Vy (zdvořile) budete

Imperativ

tū ho (hoo)

Bud'!

tum ho (hoo)

Bud'te!

āp hũjiye (hoiye)

Vy bud'te! (zdvořile)

Subjunktiv

maĩ hũ/ hō/ hoũ

ať jsem

tū ho/ hoe/ hove

ať jsi

vah ho/ hoe/ hove

ať je

ham hō

ať jsme

tum ho

ať jste

ve hō

ať jsou

āp hō

ať jste (zdvořile)

Kondicionál

<i>maĩ hotā/hotī</i>	byl bych/byla bych
<i>tū hotā/hotī</i>	byl bys/byla bys
<i>vah hotā/ hotī</i>	byl/byla/bylo by
<i>ham hote/ hotī</i>	byli bychom/byly bychom
<i>tum hote/ hotī</i>	byli byste/byly byste/byl(a) bys
<i>ve hote/ hotī</i>	byli/byly/byla by
<i>āp hote/ hotī</i>	byl byste/byla byste (zdvořile)

Příčestí dokonavé

<i>huā, m.</i>	stavší se
<i>huī, f.</i>	stavší se
<i>hue, m.pl.</i>	stavší se
<i>huĩ, f.pl.</i>	stavší se

Pokud stojí sloveso *honā* samostatně, vyjadřuje existenci či bytí. Má ale i další využití: třetích osob používáme při vyjádření posese. V posesivních konstrukcích se subjekt nachází v nepřímém pádě spolu se záložkami *ke pās*, *ke yahā* či *kā*, *ke*, *kī* a tvar slovesa *honā* je ve shodě s objektem. Např.:

merā bhāi hai. (Mám bratra.)

mere pās paise nahĩ hai. (Nemám peníze.)

3.2 Futurum prosté

Jak je uvedeno výše, futurum prosté neoznačuje vid, můžeme jej tedy do češtiny přeložit pomocí slovesa dokonavého i nedokonavého. Rozebere-li se futurum prosté pomocí ukazatelů uváděných v gramatice Annie Montaut, dá se znázornit následovně:

1. Osobní koncovky: *-ũ*, *-e*, *-ẽ*, *-o*
2. Ukazatel času: *-g-*
3. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā*, *-ī*, *-e*

maĩ parh-ũ (osobní koncovka) *-g* (ukazatel času) *-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla).

Paradigmatická tabulka:

<i>maĩ paṛhũgā/ paṛhũgī</i>	přečtu/budu číst
<i>tū paṛhegā/ paṛhegī</i>	přečteš/budeš číst
<i>vah paṛhegā/ paṛhegī</i>	přečte/bude číst
<i>ham paṛhẽgā/ paṛhẽgī</i>	přečteme/budeme číst
<i>tum paṛhogā/ paṛhogī</i>	přečtete, přečteš/budete, budeš číst
<i>ve paṛhẽgā/ paṛhẽgī</i>	přečtou/budou číst
<i>āp paṛhẽgā/ paṛhẽgī</i>	přečtete/budete číst (zdvořile)

Toto *-gā* je zbytek dřívějšího minulého přičestí *gataḥ* – (ode)šedši, a proto vyjadřuje mluvnický rod jako sklonné adjektivum na *-ā*.³⁷

Jako zápornku používáme *na* nebo *nahĩ*.

hāth-pāv-O tuṛ'vā āegī-FUT aur kuch-S na-ZÁP hogā-FUT. (PRÉMČAND THÁK., str. 26)

Ruce-nohy zpřelámou a něco dalšího nebude.

Zpřelámou ti ruce a nohy a nic z toho nebude.

Futurum obvykle vyjadřuje budoucí děj. Slouží také k vyjádření předpokladu. Chceme-li zdůraznit, že něco jistě uděláme, dáme za sloveso záložku *hĩ* (*vah calegā hĩ*. – On jistě půjde., zřídka *vah cale hĩ gā*.).³⁸

ḵharāb pānĩ pĩne se bĩmārĩ-S baṛh-KMEN jāegī-FUT. (PRÉMČAND THÁK., str. 26)

Špatná voda pitím od nemoc se zhorší.

Z pití špatné vody se nemoc ještě zhorší.

V tomto příkladě si můžeme povšimnout intenzifikátoru *jānā*, který značí změnu stavu, není tedy *baṛhegī*, ale *baṛh jāegī*.

tum-S'ko-ZÁL, D vāpas jānā-INF paṛegā-FUT. (PRÉMČAND JUL., str. 191)

Vám zpět jít bude muset.

Budete se muset vrátit.

³⁷ POŘÍZKA, Vincenc. *cit. dílo*, str. 226.

³⁸ Tamtéž, str. 227.

ham-S ek jal'sā kar'ke-ABSOL āp'ko-DAT jayamāl pahanāḅge-FUT aur āp'kā yaśogān-O karḅge-FUT.
(PRÉMČAND JUL., str. 197)

My jedna slavnost udělajíc vám věnec oblékneme a váš chvalo zpěv uděláme.

My se shromáždíme a položíme vám na hlavu váš vítězný věnec a zazpíváme vám chvalo zpěv.

Toto futurum se může použít v podmínkových větách místo subjektivu, kdy pak vyjadřuje děj možný nebo žádaný. Vyskytuje se to v hovorovém jazyce.

rel-S koī tāgā thoṛe hī hai-PREZ ki ham-S use-O kharī kar-KMEN lḅge³⁹-FUT. (POŘÍZKA, str. 264)

Vlak nějaká kára vůbec ne je, že my ji zastavíme.

Vlak není žádná kára, abychom si jej zastavili.

3.3 Imperativ

Imperativ se vyskytuje ve druhé osobu singuláru i plurálu.

- a) Pro druhou osobu singuláru (*tū* – ty) se imperativ rovná slovesnému kmeni. Jako záporka se používá *mat* nebo *na*.
- b) Pro druhou osobu plurálu (*tum* – vy, ty) se používá slovesný kmen plus sufix *-o*. Pokud slovesný kmen končí na *-ū* či *-ī*, oba tyto vokály se krátí na *u* a *i*, přičemž *i* může tvořit *iy*. Vyskytuje se i několik nepravidelných sloves (již není uváděno *honā*).
chūnā (dotknout se) – *chuo!* (Dotkněte se!/Dotkni se!)
pīnā (pít) – *pi(y)o* (Pijte!/Pij!)
lenā (vzít) – *lo!* (Vezměte!Vezmi!)
denā (dát) – *do!* (Dejte!Dej!)

Záporka je opět *na* nebo *mat*. Záporka *mat* může stát i za slovesem.

- c) Zdvořilostní rozkaz k osobě *āp* (Vy) se tvoří přidáním sufixu *-ie/-iye* ke slovesnému kmeni. Tento sufix pochází z pasivního morfému *-y-* ze sanskrtu.⁴⁰ I zde dochází ke

³⁹ *lenā* slouží jako intenzifikátor.

⁴⁰ MONTAUT, Annie. cit. dílo, str. 114.

krácení dlouhého kmenového *ī*, zatímco dlouhé kmenové *ī* zůstává. V tomto případě se vyskytuje několik nepravidelných sloves (již není uváděno *honā*):

chūnā (dotknout se) – *chui(y)e* (Dotkněte se!)

pīnā (pít) – *pīji(y)e* (Pijte!)

kar'nā (činit, dělat) – *kīji(y)e!* (Čiňte, dělejte!)

lenā (vzít) – *līji(y)e!* (Vezměte!)

denā (dát) – *dīji(y)!e* (Dejte!)

mar'nā (zemřít) – *mūji(y)e/mari(y)e!* (Zemřete!)

V případě osoby *āp* se používá zápornka *na* nebo *nahī*.

Kromě tvaru zakončeného na *-ie/-iye* je možno se setkat i se zakončením na *-iyo*. Nicméně jak Annie Montaut uvádí, toto zakončení je často považováno za nestandardní či dialektální. Pokud chceme imperativem v osobě *āp* vyjádřit spíše prosbu než rozkaz, k *-ie/-iye* přidáme *-gā*.

Rozkazovací způsob používáme, vyjadřujeme-li příkaz, žádost, souhlas, návrh či prosbu.⁴¹ Napříč gramatikami se uvádí, že pokud používáme slovesný kmen (osoba *tū*), je to rozkaz důvěrný. Rozkaz se sufixem *-ie* jako slušný a s *-iegā* jako velmi slušný. Pokud je to žádost, je třeba použít subjunktiv. Kromě subjunktivu je možno použít i neosobní vazbu s *cāhie* (je třeba). Použije-li se tvar infinitivu, čili verba zakončeného na *-nā*, jedná se neosobní příkaz, který je možno použít pro všechny adresáty (*tū*, *tum*, *āp*).

Imperativ se také může objevit ve vedlejších větách ve významu subjunktivu.

jahā bhī idhar āie-IMP udhar jāie-IMP, har jagah kampyūtar-O milēge-FUT. (ANNIE, str. 114)

Kdekoli tady přijdete tam půjdete každé místo počítače najdete.

Ať půjdete kamkoli, všude budou počítače.

3.4 Subjunktiv prostý

Subjunktiv prostý se tvoří tak, že k slovesnému kmeni přidáme koncovky: *-ū*, *-e*, *-ē*, *-o*. Koncovky subjunktivu jsou zbytky finitního slovesného paradigmatu ze sanskrtu, kdy *-e*

⁴¹ SHUKLA, *cit. dílo*, str. 250.

pochází ze sanskrtského *-asi*, *-ati* a *-ē* ze za sanskrtského *-anti*. Annie Montaut je označuje jako osobní koncovky, které jsou jedinými ukazateli subjunktivu. Ukazatel gramatické rodu se zde tedy nevyskytuje, tj. tvary pro maskulinum a femininum jsou stejné. V následujících řádcích je uvedeno časování subjunktivu:

<i>maĩ paṛhũ</i>	<i>ať čtu/přečtu</i>
<i>tũ paṛhe</i>	<i>ať čteš/přečteš</i>
<i>vah paṛhe</i>	<i>ať čte/přečte</i>
<i>ham paṛhẽ</i>	<i>ať čteme/přečteme</i>
<i>tum paṛho</i>	<i>ať čteš, čtete/přečteš, přečtete</i>
<i>ve paṛhẽ</i>	<i>ať čtou/přečtou</i>
<i>āp paṛhẽ</i>	<i>ať (zdvořile) čtou/přečtou</i>

Pokud slovesný kmen končí na dlouhý vokál *-ī* nebo *-ū*, při časování dochází ke krácení koncového kmenového vokálu na *i* nebo *u*.

pīnā (pít) – *vah pie*. (Ať pije.)

chūnā (dotýkat se) – *vah chue*. (Ať se dotkne.)

Shaligram Shukla uvádí, že u první osoby singuláru i plurálu se připouští zachování dlouhého vokálu v psané i mluvené podobě jazyka. Vincenc Pořízka ve své Hindštině uvádí ještě jiné tvary: pokud slovesný kmen končí kromě *-ī* a *-ū* na dlouhý vokál *-ā* či na *-e* a *-o*, může se před koncovkami *-e* a *-ē* vkládat *-v-*.

jānā (jít) – *jāe. jāve*. (Ať jde.)

Pokud se toto *-v-* vkládá, zůstávají vokály nekráceny, tj. nebude *pive*, ale *pīve*, anebo nebude *chuve*, ale *chūve*.

Kromě slovesa *honā* (viz 3.1.) mají nepravidelné časování ještě *denā* a *lenā*. Kromě krátkých tvarů, kdy zůstává pouze *d-* či *l-*, ke kterému se přiřazují koncovky subjunktivu, se vyskytují i delší tvary:

denā: *deĩ, deve, deve, devẽ, deo, devẽ, devẽ*

lenā: *leĩ, leve, leve, levẽ, leo, levẽ, levẽ*

Záporkou v subjunktivu je *na*.

āp-S ap'ne aḥasarō se zarā pūch-KMEN na-ZĀP lē-SUB. (PRÉMČAND JUL., str. 191)

Vy vašich úředníků se trochu zeptat ne?

Nezeptáte se ještě svých nadřízených?

Subjunktiv je slovesný způsob, který představuje neurčitost. Vyjadřujeme jím přání, naději, ptáme se na povolení, můžeme jej použít i jako zdvořilý příkaz či sdělujeme důvod.⁴² Často se pojí s určitými slovy, jako jsou:

agar – jestli

yadi – jestli

āvaśyak – nutný, nezbytný, potřebný

zarūrī – nutný

munāsib – vhodný

ucit – vhodný

sambhav – možný, možné

sambhav'tah – možná, snad

śāyad – pravděpodobně, asi

tāki – aby, tak aby

yah-S āvaśyak hai-PREZ ki mai-S calū-SUB. (SHUKLA, str. 254)

Toto nutné je, že já at' jdu.

Je nutné, abych šel/šla.

tū-S kuch kah-IMP tāki vah-S cale-SUB. (SHUKLA, str. 254)

Ty něco řekni, tak aby on/ona šel/šla.

Řekni něco, aby šel/šla.

āp-S calē-SUB yah-S munāsib nahī-ZĀP. (SHUKLA, str. 254)

Vy at' jdete, to vhodné není.

Není vhodné abyste šel/šla.

āp'kā-GEN mārg-S sukh'may ho-SUB, maṅgalmay ho-SUB. (POŘÍZKA, str. 215)

Vaše cesta šťastná at' je, úspěšná at' je.

At' je vaše cesta (životní) šťastná, at' je úspěšná.

⁴² SHUKLA, *cit. dílo*, str. 252.

vah aurat-S āj prasav-ved'nā se mar-KMEN rahī-PD thī-AUX MIN aur ye donō-S šāyad isī intazār mē the-MIN ki vah mar-KMEN jāe-SUB, to ārām se soē-SUB. (PRÉMČAND KAF., str. 4)

Ona žena dnes porodní bolesti od umírá a oni oba snad jen čekání v jsou, že ona at' umře, tak pohodlně at' spí.

Dnes umírá v porodních bolestech a oni snad čekají jen na její smrt, aby mohli pohodlně spát.

lā, thoṛā pānī nāk band kar'ke-ABSOL pī-KMEN lū-SUB. (PRÉMČAND THÁK., str. 26)

Přines trochu vody nos zavřít at' vypiju.

Přines trochu vody, vypil bych ji se zacpaným nosem.

Nepojí se ovšem se slovy jako je například *āśā/ummīd kar'nā* (doufat), za kterými následuje čas budoucí.⁴³

Subjunktiv používáme v podmínkových větách, kde značí možný děj, který by nastal, kdyby se splnila určitá podmínka.

⁴³ MONTAUT, Annie. *cit. dílo*, str. 115.

4 Časy a způsoby tvořené syntagmaticky

Tímto víceslovným způsobem se vyjadřuje většina časů, které se v hindštině vyskytují. Imperativ se vyjadřuje pouze morfologicky, ale subjunktiv a kondicionál lze díky participiu modifikovat. To umožňuje vyjádřit nedokonavost či dokonavost děje. Časy a způsoby tvořené syntagmaticky se skládají z plnovýznamového slovesa v podobě participia a pomocného slovesa *honā*. Časy a způsoby lze rozdělit do tří skupin: nedokonavé, dokonavé a průběhové.

4.1 Nedokonavé časy a způsoby

V nedokonavých časech a způsobech se vyskytuje nedokonavé přičestí plnovýznamového slovesa spolu s příslušným tvarem pomocného slovesa, kterým je sloveso *honā*.

Nedokonavé přičestí se tvoří přidáním sufixu *-tā* ke slovesnému kmeni. Přičestí se chová jako sklonné adjektivum. Annie Montaut tedy označuje jako *-t-* ukazatel vidu (*aspect marker*) a sufix *-ā* jako ukazatel gramatického rodu a čísla (*gender numer endings*). Jelikož se nedokonavé přičestí chová jako adjektivum, rozlišují se tvary pro maskulinum (*-tā*), femininum (*-tī*), maskulinum plurálu (*-te*) a femininu plurálu (*-tī*). V některých případech odpadá pomocné sloveso a setkáváme se i s odlišným tvarem pro plurál feminina (*-tī*). Všechna verba tvoří nedokonavé přičestí pravidelně.

Samotné nedokonavé přičestí (eliptický tvar bez pomocného slovesa) vyjadřuje kromě kondicionálu (viz. 4.1.5) nedokonavý čas vyprávěcí. Jeho záporkou je *na*.

donō-S din-bhar jāte jāte-RED PN, ḍaṇḍe khāte-PN, ar'te-PN. (PRÉMČAND DO., str. 164)

Oba den-celý jdouce jdouce, bití jedli, zůstávali.

Oba celý den chodili, dostávali rány, ale zůstávali.

4.1.1 Čas přítomný habituální

Habituální čas přítomný je čas složený, skládá se z přičestí nedokonavého plnovýznamového slovesa a ze slovesa *honā* příslušné osobě v přezensu. Ukazatelé:

1. Osobní koncovky: *-ū, -ai, -o, -aī*
2. Ukazatel aspektu: *-t-*

3. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e*, někdy⁴⁴ *-ĩ*

maĩ cal-t (ukazatel aspektu) *-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla) *h-ũ* (osobní koncovka).

Paradigmatická tabulka:

<i>maĩ paṛh'tā/paṛh'tī hũ</i>	já čtu
<i>tū paṛh'tā/paṛh'tī hai</i>	ty čteš
<i>vah paṛh'tā/paṛh'tī hai</i>	on/ona/ono čte
<i>ham paṛh'te/paṛh'tī hai</i>	my čteme
<i>tum paṛh'te/paṛh'tī ho</i>	vy čtete/ty čteš
<i>ve paṛh'te/paṛh'tī hai</i>	oni/ony/ona čtou
<i>āp paṛh'te/paṛh'tī hai</i>	Vy (zdvořile) čtete

Jako zápornka se používá *nahĩ*. Pokud se neguje zápornkou *nahĩ*, sloveso *honā* obvykle odpadá a v případě plurálu feminina v první a třetí osobě se nazalita přesouvá nad plnovýznamové sloveso (místo *maĩ nahĩ paṛh'tī hai* použijeme výraz *maĩ nahĩ paṛh'tĩ*).

V hindštině přítomný čas nedokonavý vyjadřuje obvyklý děj či nějakou obecnou pravdu.

is kuẽ kā pānī-O sārā gāv-S pītā-PN hai-AUX PREZ. (PRÉMČAND THÁK., str. 27)

Této studny vodu celá vesnice pijičí je.

Celá vesnice pije vodu z této studny.

jān'varõ mẽ gadhā-S sab'se zyādā buddhihīn samajhā-PD jātā-PN hai-AUX PREZ. (PRÉMČAND DO., str. 160)

Zvířat z osel nejvíc hodně hloupé rozuměn je.

Ze všech zvířat je osel považován za nejhloupejšího.

kyā kar'nā-INF cāh'te-PN ho-AUX PREZ? (PRÉMČAND DO., str. 165)

Co dělat chceš jsi?

Co chceš dělat?

Ve spojení s příslovcem času může vyjadřovat i děj budoucí.

maĩ-S abhī jātā-PN hũ-AUX PREZ. (POŘÍZKA, str. 110)

Já teď/hned jdoucí jsem.

Hned jdu.

⁴⁴ Pokud při negaci odpadá pomocné sloveso.

Pokud použijeme nedokonavého přičestí slovesa *honā* spolu s vyčasovaným *honā*, značí to pravidelný, obecný jev. Pokud použijeme pouze sloveso *honā*, tj. vypustíme plnovýznamové sloveso, označujeme tím konkrétní děj či událost.

saptāh mē sāt din-S hote-PN haī-AUX PREZ. (POŘÍZKA, str. 110)

Týden v sedm dnů jsoucích je.

Týden má sedm dnů.

aur laḍḍiyā-S kaisī hotī-PN haī-AUX PREZ? (PRÉMČAND THÁK., str. 28)

A otrokyně jaké bývající jsou?

A jaké bývají otrokyně?

ghare ke lie paise-S nahī-ZÁP haī-PREZ. (PRÉMČAND THÁK., str. 28)

Džbán pro peníze ne jsou.

Na džbán nejsou peníze.

4.1.2 Čas minulý nedokonavý habituální

Habituální minulý čas nedokonavý je čas složený, který se skládá z přičestí nedokonavého plnovýznamového slovesa ze slovesa *honā* v minulosti v příslušné osobě. Zobrazíme-li se čas schématicky, pak vidíme:

1. Ukazatel aspektu: *-t-*

2. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e, -ī*

maī paṛh'-t (ukazatel aspektu) *-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla) *th-ā* (ukazatel pohlaví a čísla).

Přehled časování:

maī paṛh'tā thā/ paṛh'tī thī

já jsem četl/četla

tū paṛh'tā thā/ paṛh'tī thī

ty jsi četl/četla

vah paṛh'tā thā/ paṛh'tī thī

on/ona/ono četl/četla/četlo

ham paṛh'te the/ paṛh'tī thī

my jsme četli/četly

tum paṛh'te the/ paṛh'tī thī

vy jste četli/četly

ty jsi četl/četla

ve paṛh'te the/ paṛh'tī thī

oni/ony/ona četli/četly/četla

āp paṛh'te the/ paṛh'tī thī

Vy (zdvořile) jste četl/četla

Opět se neguje záporkou *na* nebo *nahĩ*, nicméně v tomto případě neodpadá pomocné sloveso *honā*.

na-ZÁP koĩ-S kisĩ se kuch bol'tā-PN thā-AUX MIN, na-ZÁP pũch'tā-PN thā-AUX MIN. (PRÉMČAND JUL., str. 193)

Ne někdo někomu od něco mluvící byl, ne ptající se byl.

Nikdo nikomu nic neřikal, nikdo se na nic neptal.

Vyjadřujeme jím děj nebo stav jako průvodní okolnost minulého děje či děj obvyklý v minulosti. Rozdíl mezi *hotā thā* a samostatným *thā* je stejný jako mezi *hotā hai* a samostatným *hai*.

isĩlie unhẽ-DAT kahĩ maz'dũrĩ-S nahĩ-ZÁP mil'tĩ-PN thā-AUX MIN. (PRÉMČAND KAF., str. 3)

Právě proto jim někde práce ne vyskytující se byla.

Právě proto se jim nedostávalo žádné práce.

rah-rah'kar us'ke mũh se aisĩ dil hilā denevālĩ āvāz -S nikal'tĩ-PN thĩ-AUX MIN, ki donõ-S kalejā thāma lete-PN the-AUX MIN. (PRÉMČAND KAF., str. 3)

Chvílemi její úst z takový srdce ořes dávající zvuk objevující byl, že oba srdce držíce bylo.

Z jejich úst chvílemi vycházel tak žalostný sten, že se oběma srdce zastavovalo.

kyõ-jyõ ādherā-S barh'tā-PN thā-AUX MIN aur sitārõ kĩ camak-S tez hotĩ-PN thĩ-AUX MIN, madhušālā kĩ raunaq-S bhĩ baĩh'tĩ-PN jātĩ-PN thĩ-AUX MIN. (PRÉMČAND KAF., str. 10)

Jak-jak tma vzrůstající byla a jas hvězd rychle jsouc byl, hospůdky atmosféra také vzrůstající byla.

Jak se stmívalo, hvězdy zářily jasněji a nálada v hospodě vzrůstala.

koĩ-S gātā-PN thā-AUX MIN, koĩ-S mār'tā-PN thā-AUX MIN, koĩ-S ap'nĩ saᅅgĩ ke gale lipaᅇ jātā-PN thā AUX MIN. (PRÉMČAND KAF., str. 10)

Někdo zpívající byl, někdo vychloubající byl, někdo vlastní společnost/společník hrdlo obalující byl.

Někdo zpíval, někdo se vychloubal, někdo objímal.

4.1.3 Futurum nedokonavé

Futurum nedokonavé se tvoří z přičestí nedokonavého plnovýznamového slovesa a ze slovesa *honā* ve futuru v příslušné osobě. Ukazatelé jsou:

1. Osobní koncovky: *-ũ*, *-o*, *-õ*
2. Ukazatel aspektu: *-t-*
3. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā*, *-ĩ*, *-e*

4. Ukazatel času: -g-

maĩ paṛh'-t (ukazatel aspektu) *-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla) *h-ũ* (osobní koncovka)
-g (ukazatel času) *-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla).

Paradigmatická tabulka:

<i>maĩ paṛh'tā hũgā/ paṛh'tī hũgī</i>	já budu číst/asi budu číst
<i>tū paṛh'tā hogā/ paṛh'tī hogī</i>	ty budeš číst/asi budeš číst
<i>vah paṛh'tā hogā/ paṛh'tī hogī</i>	on/ona/ono bude číst/asi bude číst
<i>ham paṛh'te hōge/ paṛh'tī hōgī</i>	my budeme číst/asi budeme číst
<i>tum paṛh'te hōge/ paṛh'tī hogī</i>	vy budete číst/ty budeš číst/ asi budete číst/asi budeš číst
<i>ve paṛh'te hōge/ paṛh'tī hōgī</i>	oni/ony/ona budou číst/asi budou číst
<i>āp paṛh'te hōge/ paṛh'tī hōgī</i>	Vy (zdvořile) budete číst/asi budete číst

Tento čas vyjadřuje pravděpodobnost, že se něco pravděpodobně stane, vyjadřuje děj nejistý, který je ale pravděpodobný či předpokládaný, a to buď v přítomnosti, nebo budoucnosti. Zápor se tvoří pomocí *na* nebo *nahĩ*. Když provádí negaci pomocí *nahĩ*, sloveso *honā* neodpadá.

is bakhat koĩ-S tenis khel'tā-PN hogā-AUX FUT, koĩ-S cāy pītā-PN hogā AUX FUT, koĩ-S grāmofon lie jānā sun'tā-PN hogā AUX FUT, koĩ-S pārik kī sair kar'tā-PN hogā AUX FUT. (PRÉMČAND JUL., str. 190)

Tu chvíli někdo tenis hrající asi je, někdo čaj pijící asi je, někdo gramofon pro jít poslouchající asi je, někdo park procházení dělající asi je.

V tu dobu si nejspíš někde hrají tenis, pijí si nějaký čaj, poslouchají gramofon anebo se možná procházejí v parku.

4.1.4 Subjunktiv nedokonavý

Subjunktiv nedokonavý je slovesný způsob složený skládající se z příděstí nedokonavého plnovýznamového slovesa a pomocného slovesa *honā* v příslušné osobě. Jeho ukazatelé jsou následující:

1. Osobní koncovky: *-ũ, -o, -ō, (-e, -ě)*
2. Ukazatel aspektu: *-t-*
3. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e*

maĩ paṛh'-t (ukazatel aspektu) *-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla) *h-ũ* (osobní koncovka).

Časování:

<i>maĩ paṛh 'tā/ paṛh 'tī hũ (hoũ)</i>	<i>a' čtu</i>
<i>tū paṛh 'tā/ paṛh 'tī ho (hoe)</i>	<i>a' čteš</i>
<i>vah paṛh 'tā/ paṛh 'tī ho (hoe)</i>	<i>a' čte</i>
<i>ham paṛh 'te/ paṛh 'tī hō (hoě)</i>	<i>a' čteme</i>
<i>tum paṛh 'te/ paṛh 'tī hō (hoo)</i>	<i>a' čtete/a' čteš</i>
<i>ve paṛh 'te/ paṛh 'tī hō (hoě)</i>	<i>a' čtou</i>
<i>āp paṛh 'te/ paṛh 'tī hō (hoě)</i>	<i>a' (zdvořile) čte</i>

Záporkou je *na*. Subjunktivu nedokonavého se používá stejně jako subjunktivu prostého, narozdíl od něj značí nedokonavost děje.

merī or dekh 'tā-PN rahā-PD mānō mujhe-DAT pah 'cān 'tā-PN hī na-ZÁP ho-AUX SUB.(POŘÍZKA, str. 230)

Můj směr hledící zůstal, jakoby mě poznávající *ne a'* je.

Díval se na mě, jakoby mě nepoznával.

4.1.5 Kondicionál prostý

Kondicionál prostý je formálně totožný s příčestím nedokonavým, proto je zařazen do způsobů nedokonavých. Pomocné sloveso zde zastupuje ona výše zmíněná pomyslná nula. Ačkoliv je formálně totožný⁴⁵ s nedokonavým příčestím, je vidově neoznačený.⁴⁶ Ukazatelé:

1. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e, -ĩ*

maĩ paṛh 't-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla).

Paradigmatická tabulka:

<i>maĩ paṛh 'tā/ paṛh 'tī</i>	<i>já bych četl/byl bych četl</i>
	<i>já bych četla/byla bych četla</i>
<i>tū paṛh 'tā / paṛh 'tī</i>	<i>ty bys četl/byl bys četl</i>
	<i>ty bys četla/byla bys četla</i>
<i>vah paṛh 'tā/ paṛh 'tī</i>	<i>on by četl/byl by četl</i>
	<i>ona by četla/byla by četla</i>
	<i>ono by četlo/bylo by četlo</i>

⁴⁵ *-t-* zde proto není ukazatelem aspektu.

⁴⁶ KOSTIĆ, *Hindština: souhrn gramatiky, cit. dílo*, str. 11.

<i>ham paṛh 'te/ paṛh 'tĩ</i>	my bychom četli/byli bychom četli my bychom četly/byly bychom četly
<i>tum paṛh 'te/ paṛh 'tĩ</i>	vy byste četli/byli byste četli vy byste četly/byly byste četly ty bys četl/byl bys četl ty bys četla/byla bys četla
<i>ve paṛh 'te/ paṛh 'tĩ</i>	oni by četli/byli by četli ony by četly/byly by četly ona by četla/byla by četla
<i>āp paṛh 'te/ paṛh 'tĩ</i>	Vy (zdvořile) byste četl/byl byste četl Vy (zdvořile) byste četla/byla byste četla

Záporkou je *na*. Touto zápornou se tedy kondicionál liší od záporného přítomného habituálního času nedokonavého.

Kondicionál vyjadřuje neuskutečnitelný děj či nesplnitelné přání v minulosti nebo budoucnosti.

kāś āj vah-S hamāre sāth bīc hotā-KOND! (POŘÍZKA, str. 231)

Kéž dnes on námi s mezi byl by!

Kéž by byl dnes s námi!

Vyjadřuje i děj možný v minulosti, proto může být kladen místo subjunktivu, pokud je sloveso ve větě hlavní v minulosti. Používá se i při rozvažování v minulosti.

maī-S uttar na-ZÁP de-KMEN sakā-PD. kyā uttar detā-KOND? (POŘÍZKA, str. 231)

Já odpověď ne dát mohl. Co odpověděl bych?

Nemohl jsem odpovědět. Co jsem měl odpovědět?

Kondicionál se používá v podmínkových větách, značí děj, který by nastal, kdyby se splnila určitá podmínka.

*merī kokh mē aisā bālak-S janmā-PD hotā-AUX KOND*⁴⁷ *to us'kī gardan maroṛ detī-KOND.* (PRÉMČAND JUL., str. 197)

Moje lúno z takový chlapce narozený by byl, tak jeho krk bych zakroutila.

Když bych porodila takového chlapce, tak bych ho uškrtila.

⁴⁷ V této vedlejší větě je kondicionál dokonavý, značí nám ukončenost děje.

gāṅ m ē baṛī-baṛī rassiyā̃ -S na-ZĀP hotī̃-KOND to donō pak' rāī mē na-ZĀP āte-KOND. (PRÉMČAND DO., str. 164)

Vesnice v velký-velký provazy ne byly by tak oba udržení v ne přišli by.

Kdyby nebylo ve vesnici opravdu silných provazů, tak by nebyli k udržení.

agar donō-S sādhu hote-KOND, to unḥē santos aur dhairyā̃ ke lie samyam aur niyam kī bil'kul zarūrat na-ZĀP hotī̃-KOND. (PRÉMČAND KAF., str. 3)

Kdyby oba sādhu⁴⁸ byli by tak jim zdrženlivost a trpělivost pro omezení a pravidla vůbec nutnost nebyla by. Kdyby byli oba sādhu, tak by pro zadostiučinění a trpělivost vůbec nepotřebovali být zdrženliví a dodržovat pravidla.

4.1.6 Kondicionál nedokonavý

Kondicionál nedokonavý je složený slovesný způsob skládající se z přičestí nedokonavého plnovýznamového slovesa a pomocného slovesa *honā*, které má tvar kondicionálu prostého a je v příslušné osobě. Ukazatelé jsou následující:

1. Ukazatel aspektu: *-t-*

2. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e, -ī̃*

maī paṛh' -t (ukazatel aspektu) *-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla) *hot-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla).

Přehled časování:

maī paṛh' tā hotā/ paṛh' tī hotī

já bych četl/byl byl četl

já bych četla/byla bych četla

tū paṛh' tā hotā/ paṛh' tī hotī

ty bys četl/byl bys četl

já bych četla/ byla bych četla

vah paṛh' tā hotā/ paṛh' tī hotī

on by četl/byl by četl

ona by četla/byla by četla

ono by četlo/bylo by četlo

ham paṛh' te hote/ paṛh' tī hotī̃

my bychom četli/byli bychom četli

my bychom četly/byly bychom četly

tum paṛh' te hote/ paṛh' tī hotī̃

vy byste četli/byli byste četli

vy byste četly/byly byste četly

⁴⁸ Svatí muži v Indii.

ve *parḥ 'te hote/ parḥ 'tī hotĩ*

āp parḥ 'te hote/ parḥ 'tī hotĩ

ty bys četl/byl bys četl

ty bys četla/byla bys četla

oni by četli/byli by četli

ony by četly/byly by četly

ona by četla/byla by četla

Vy (zdvořile) byste četl/byl byste četl

Vy (zdvořile) byste četla/byla byste četla

Kondicionál nedokonavý negujeme pomocí *na*. Vyjadřujeme jím stejné věci jako výše uvedeným kondicionálem, značí nám ale neukončenost děje. Vyskytuje se málo.⁴⁹

mujhe-DAT chuṭṭī mil-KMEN jāṭī-KOND, to maĩ-S zarūr din bhar ghūm'tā-PN hotā-AUX KOND.
(POŘÍZKA, str. 335)

Mně prázdniny dostaly-li by se, tak já určitě den celý bych se procházel.

Kdybych dostal dovolenou, určitě bych se celý den procházel.

4.2 Dokonavé časy a způsoby

V časech dokonavých se vyskytuje dokonavé přičestí plnovýznamového slovesa. Dokonavé přičestí se tvoří tak, že se ke slovesnému kmeni přidá sufix *-ā*, který se chová jako sklonné adjektivum. Ve větě se tedy toto přičestí shoduje se subjektem v osobě a rodu. Pro mužský singulár platí tedy již zmíněný sufix *-ā*, pro ženský singulár platí *-ī*, pro mužský plurál platí *-e*, a pro ženský plurál platí *-ĩ*.

Přičestí dokonavé tvoří nepravidelně šest sloves, kde se jejich kmen mění úplně nebo zčásti. Jsou to slovesa *kar'nā* (činit, dělat), *lenā* (brát), *denā* (dát), *jānā* (jít), *mar'nā* (zemřít) a *honā* (být – viz 3.1).

kar'nā – *kiyā* (m.sg.), *kiye* (m.pl.), *kī* (f.sg.), *kĩ* (f.pl.)

lenā – *liyā* (m.sg.), *liye* (m.pl.), *lī* (f.sg.), *lĩ* (f.pl.)

denā– *diyā* (m.sg.), *diye* (m.pl.), *dī* (f.sg.), *dĩ* (f.pl.)

jānā – *gayā* (m.sg.), *gaye/gae* (m.pl.), *ga(y)ī* (f.sg.)⁵⁰, *ga(y)ĩ* (f.pl.)

mar'nā – *muā/marā* (m.sg.), *mue /mare* (m.pl.), *muī/marī* (f.sg.), *muĩ/marĩ* (f.pl.)

⁴⁹ POŘÍZKA, *cit. dílo*, str. 385.

⁵⁰ Někdy se používá místo tvaru *gayā* tvar *jāyā* (pasívum, vazby přičestí), nicméně toto není předmětem této práce.

Intranzitivní slovesa tvoří v dokonavých časech nominativní konstrukce. Podmět je tedy v nominativu a přísudek je shodný v rodě a čísle s podmětem.

Tranzitivní slovesa tvoří v dokonavých časech již zmíněné ergativní konstrukce. Subjekt není tedy v nominativu, ale v nepřímém pádě, za kterým následuje záložka *-ne*. Je to jediný případ, kdy není původce děje v nominativu.⁵¹ Je tomu tak proto, že jejich dokonavé přičestí má význam pasivní, např. *likhā* – napsaný.⁵² V těchto konstrukcích tedy shoda nastává s objektem, kde platí stejná pravidla pro přidání sufixu jako v případě subjektu. Lze to vidět na příkladech: Objekt je v singuláru a je to maskulinum (*patr*):

maīne patr likhā. (Napsal(a) jsem dopis.)

Objekt je v plurálu a je to maskulinum (*patr*):

maīne patr likhe. (Napsal(a) jsem dopisy.)

Objekt je v singuláru a je to femininum (*ciṭṭhī*):

maīne ciṭṭhī likhī. (Napsal(a) jsem dopis.)

Objekt je v plurálu a je to femininum (*ciṭṭhiyā*):

maīne ciṭṭhiyā likhī. (Napsal(a) jsem dopisy.)

Objekt ovšem můžeme negovat záložkou *ko*, čímž se z něj stává singulár maskulina a přidaný sufix bude tedy *-ā*. Záložku *ko* používáme, chceme-li objekt zdůraznit.

Objekt je v singuláru a je to maskulinum (*patr*):

maīne patr ko likhā. (Napsal(a) jsem dopis.)

Objekt je v plurálu a je to maskulinum (*patr*):

maīne patrō ko likhā. (Napsal(a) jsem dopisy.)

Objekt je v singuláru a je to femininum (*ciṭṭhī*):

maīne ciṭṭhī ko likhā. (Napsal(a) jsem dopis.)

⁵¹ KOSTIĆ, *Hindština: souhrn gramatiky, cit. dílo*, str. 7.

⁵² POŘÍZKA, *cit. dílo*, str. 179.

Objekt je v plurálu a je to femininum (*ciṭṭhiyā*):
maīne ciṭṭhiyō ko likhā. (Napsal(a) jsem dopisy.)

Eliptické konstrukce (čili holé dokonavé přičestí) se užívá jako dokonavého času vyprávěcího. Jeho zápornkou je *na*. Tento čas vyjadřuje dovršený děj.

sāh'sā ghar kā dvār-S khulā-PD aur vah laṛ'kī-S nik'lī-PD. (PRÉMČAND DO., str. 165).

Náhle dveře domu otevřené a ona dívka objevená.

Náhle se dveře domu otevřely a dívka se objevila.

Často se používá ve větách, které přecházejí či doplňují přímou řeč. Např. *On řekl: „. „Bylo krásně,“ promluvila*.

ghīsū-S bolā-PD: „kafan lagāne se kyā mil't ā-PN? (PRÉMČAND KAF., str. 8)

Ghísú řečeno: „Rubáš připevnit od co potká?

Ghísú řekl: „Co z toho, že bude mít rubáš?

V hovorové hindštině se jej může použít i ve vztahu k budoucnosti. Děj je pak často určován příslovci jako *ihned, okamžitě* apod.⁵³

jānā-INF mat-ZÁP, maī-S abhī aī-PD. (POŘÍZKA, str. 180)

Chodit ne, já hned přišedši.

Neodcházej, přijdu hned.

4.2.1 Čas přítomný dokonavý

Čas přítomný dokonavý se skládá z přičestí dokonavého plnovýznamového slovesa a slovesa *honā* v přítomnosti. Vyskytují se zde následující ukazatelé:

1. Osobní koncovky: *-ū, -ai, -o, -aī*
2. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e*, někdy *-ī*

maīne paṛh-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla) *h-ū* (osobní koncovka). Narozdíl od nedokonavých časů a způsobů zde chybí ukazatel aspektu *-t-*.

Paradigmatická tabulka:

<i>maīne paṛhā/paṛhī hū</i>	já mám přečteno
<i>tūne paṛhā/ paṛhī hai</i>	ty máš přečteno

⁵³ POŘÍZKA, *cit. dílo*, str.180.

<i>us 'ne paṛhā/ paṛhī hai</i>	on/ona/ono má přečteno
<i>ham 'ne paṛhe/ paṛhī haĩ</i>	my máme přečteno
<i>tum 'ne paṛhe/ paṛhī ho</i>	vy máte/ty máš přečteno
<i>unhõne paṛhe/ paṛhī haĩ</i>	oni/ony/ona mají přečteno
<i>āp 'ne paṛhe/ paṛhī haĩ</i>	Vy máte (zdvořile) přečteno

Záporkou je *nahĩ*. Pomocné se sloveso se opět obyčejně vynechává, čili plnovýznamové sloveso přejímá nazalitu v první a třetí osobě plurálu feminina.

Tento čas vyjadřuje děj přítomný, který je výsledkem ukončeného děje.

ḍāk kā ḍher-S lagā-PD hai-AUX PREZ. (POŘÍZKA, str. 212)

Pošty hromada položená je.

Pošta se mi nahromadila.

4.2.2 Čas minulý dokonavý/předminulý

Minulý čas dokonavý je čas složený tvořený z dokonavého přičestí plnovýznamového slovesa a slovena *honā* v příslušné osobě v minulosti. Ukazatelé jsou následující:

1. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e, -ĩ*

maĩne paṛh-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla) *th-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla).

Přehled časování:

<i>maĩne paṛhā thā/paṛhī thĩ</i>	měl jsem přečteno/přečetl jsem
	měla jsem přečteno/přečetla jsem
<i>tũne paṛhā thā/paṛhī thĩ</i>	měl jsi přečteno/přečetl jsi
	měla jsi přečteno/přečetla jsi
<i>us 'ne paṛhā thā/paṛhī thĩ</i>	měl přečteno/přečetl
	měla přečteno/přečetla
	mělo přečteno/přečetlo
<i>ham 'ne paṛhe the/paṛhī thĩ</i>	měli jsme přečteno/přečetli jsme
	měly jsme přečteno/přečetly jsme
<i>tum 'ne paṛhe the/paṛhī thĩ</i>	měli jste přečteno/přečetli jste
	měly jste přečteno/přečetly jste
	měl jsi přečteno/přečetl jsi

unhōne paṛhe the/parhī thī

měla jsi přečteno/přečetla jsi

měli přečteno/přečetli

měly přečteno/přečetly

měla přečteno/přečetla

āp'ne paṛhe the/parhī thī

měl jste přečteno/přečetl jste(zdvořile)

měla jste přečteno/přečetla jste(zdvořile)

Záporkou minulého dokonavého času je *na*. Při negaci sloveso *honā* neodpadá.

Tento stav vyjadřuje minulý stav, který byl výsledkem dovršeného děje.

in sab bhāvanāḍ ko unhōne-ERG bahut pah'le hī jīt-KMEN liyā-PD thā-AUX MIN. (PRÉMČAND KAF., str. 9)

Ve všech pocitech oni hodně dřív právě zvítězivi byli.

Nad těmito pocity už dávno zvítězili.

maī-S dillī bāhar calā-KMEN gayā-PD thā-AUX MIN. (POŘÍZKA, str. 213)

Já Dillí ven odešedši byl.

Odjel jsem na cesty mimo Dillí.

bahut dinḍ sāth rah'te-rah'te-PN REDUP donḍ mē bhāicārā-S ho-KMEN gayā-PD thā-AUX MIN. (PRÉMČAND DO., str. 161)

Hodně dnů spolu jsou-je, oběma mezi bratrství nastalo.

Poté, co spolu strávili mnoho dnů, spřátelili se.

4.2.3 Futurum dokonavé

Futurum dokonavé je čas tvořený nedokonavým přičestím plnovýznamového slovesa a slovesem *honā* v příslušné osobě ve futuru. Ukazatelé jsou následující:

1. Osobní koncovky: *-ū, -o, -ḍ*
2. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e*
3. Ukazatel času: *-g-*

maīne paṛh-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla) *h-ū* (osobní koncovka) *-g* (ukazatel času)

-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla).

Paradigmatická tabulka:

maīne paṛhā hūgā/parhī hūgī

asi jsem měl přečteno/asi jsem přečetl

asi jsem měla přečteno/asi jsem přečetla

tūne paṛhā hogā/parhī hogī

asi jsi měl přečteno/asi jsi přečetl

asi jsi měla přečteno/asi jsi přečetla

us 'ne paṛhā hogā/parhī hogī

asi měl přečteno/asi přečetl

asi měla přečteno/asi přečetla

asi mělo přečteno/asi přečetlo

ham 'ne paṛhe hōge/parhī hōgī

asi jsme měli přečteno/asi jsme přečetli

asi jsme měly přečteno/asi jsme přečetly

tum 'ne paṛhe hōge/parhī hōgī

asi jste měli přečteno/asi jste přečetli

asi jste měly přečteno/asi jste přečetly

asi jsi měl přečteno/asi jsi přečetl

asi jsi měla přečteno/asi jsi přečetla

unhōne paṛhe hōge/parhī hōgī

asi měli přečteno/asi přečetli

asi měly přečteno/asi přečetly

asi měla přečteno/asi přečetla

āp 'ne paṛhe hōge/parhī hōgī

asi jste měl přečteno/asi jste přečetl
(zdvořile)

asi jste měla přečteno/asi jste přečetla
(zdvořile)

Záporkou je *na* nebo *nahī*.

Vyjadřuje pravděpodobný přítomný stav, který je výsledkem předpokládaného minulého děje.

Občas se jedná o předpokládaný stav nebo děj minulý.

merā patr-S āp ko mil-KMEN gayā-PD hogā-AUX FUT. (POŘÍZKA, str. 357)

Můj dopis vám přišedši asi bude.

Můj dopis jste asi obdržela.

Šekhar-S soc 'ne-OBL lagā-PD ki us samay un ke man par kyā bītī gayā-PD hogī-AUX FUT.(POŘÍZKA, str. 358)

Šekhar přemýšlet začal, že onen čas onoho mysl na co postihující asi bylo.

Šekhar začal přemýšlet, co tenkrát asi jeho srdce vytrpělo.

4.2.4 Subjunktiv dokonavý

Subjunktiv dokonavý je slovesný způsob složený tvořený z dokonavého přičestí plnovýznamového slovesa a slovesa *honā* v subjunktivu v příslušné osobě. Ukazatelé dle Annie Montaut jsou následující:

1. Osobní koncovky: *-ũ, -o, -õ, (-e, -ẽ)*
2. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e*

maïne paṛh-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla) *h-ũ* (osobní koncovka).

Paradigmatická tabulka:

<i>maïne paṛhā/paṛhī hũ (hoũ)</i>	ať přečtu
<i>tūne paṛhā/paṛhī ho (hoe)</i>	ať přečteš
<i>us'ne paṛhā/paṛhī ho (hoe)</i>	ať přečte
<i>ham'ne paṛhe/paṛhī hõ (hoẽ)</i>	ať přečteme
<i>tum'ne paṛhe/paṛhī hõ (hoo)</i>	ať přečtete
<i>unhõne paṛhe/paṛhī hõ (hoẽ)</i>	ať přečtou
<i>āp'ne paṛhe/paṛhī hõ (hoẽ)</i>	ať (zdvořile) přečtete

Záporkou je *na*.

Vyjadřuje možný stav jako výsledek možného dovršeného děje. Může také značit možný dovršený děj, který je myšlen jako dovršený v minulosti.

Mujh se jo kuch ap'rādh-S huā-PD ho-SUB use-DAT kṣamā kar'nā-INF. (POŘÍZKA, str. 356)

Mně od co trochu provinění bylo, to odpusť.

Odpusť mi, čímkoli jsem se (snad) provinil.

4.2.5 Kondicionál dokonavý

Kondicionál dokonavý je slovesný způsob složený, který je tvořený z dokonavého přičestí plnovýznamového slovesa a slovesa *honā* ve tvaru kondicionálu prostého v příslušné osobě. Jeho ukazatelé jsou:

1. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e, -ĩ*

maïne paṛh-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla) *hot-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla).

Přehled časování:

maīne paṛhā hotā/paṛhī hotī

byl bych přečetl/byl bych býval přečetl

byla bych přečetla/byla bych bývala přečetla

tūne paṛhā hotā/paṛhī hotī

byl bys přečetl/byl bys býval přečetl

us 'ne paṛhā hotā/paṛhī hotī

byl by přečetl/byl by býval přečetl

byla by přečetla/byla by bývala přečetla

bylo by přečetlo/bylo by bývalo přečetlo

ham 'ne paṛhe hote/paṛhī hotī

byli bychom přečetli/bývali bychom přečetli

byly bychom přečetly/bývaly bychom přečetly

tum 'ne paṛhe hote/paṛhī hotī

byli byste přečetli/bývali byste přečetli

byly byste přečetly/bývaly byste přečetly

byl bys přečetl/býval bys přečetl

byla bys přečetla/bývala bys přečetla

unhōne paṛhe hote/paṛhī hotī

byli by přečetli/bývali by přečetli

byly by přečetly/bývaly by přečetly

byla by přečetla/bývala by přečetla

āp 'ne paṛhe hote/paṛhī hotī

byl byste přečetl/býval byste přečetl
(zdvořile)

byla byste přečetla/bývala byste přečetla
(zdvořile)

Záporkou je *na*. Tento kondicionál klade neuskutečněný nebo neuskutečnitelný děj zřetelněji do minulosti a může značit i nereálnost stavu myšleného jako výsledek tohoto děje.⁵⁴

kāś āp ke āne kī sūc 'nā-S mujhe-DAT pich 'le mahīne mil-KMEN gaī-PD hotī-AUX KOND. (POŘÍZKA, str.336)

Kěž vašeho příchodu informace mně minulý měsíc dostala by se.

Kěž bych zprávu o vašem (zdvořile) příchodu dostal minulý měsíc.

⁵⁴ POŘÍZKA, *cit. dílo*, str. 336.

4.3 Průběhové časy

Průběhové časy patří mezi časy složené, skládají se ze slovesného kmene plnovýznamového slovesa, dokonavého přičestí *rah'nā* a příslušného tvaru slovesa *honā*. Jejich zápornkou je *nahĩ*. Klade se před celou slovesnou konstrukcí.

4.3.1 Přítomný čas průběhový

Přítomný čas průběhový je čas složený, který se skládá z kmene plnovýznamového slovesa, dokonavého přičestí slovesa *rah'nā* a slovesa *honā* v přítomnosti v příslušné osobě. Ukazatelé jsou následující:

1. Osobní koncovky: *-ũ*, *-ai*, *-aĩ*, *-o*
2. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā*, *-ĩ*, *-e*

maĩ paṛh rah-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla) *h-ũ* (osobní koncovka).

Paradigmatická tabulka:

<i>maĩ paṛh rahā/rahĩ hũ</i>	já (právě) čtu
<i>tũ paṛh rahā/rahĩ hai</i>	ty (právě) čteš
<i>vah paṛh rahā/rahĩ hai</i>	on/ona/ono (právě) čte
<i>ham paṛh rahe/rahĩ haĩ</i>	my (právě) čteme
<i>tum paṛh rahe/rahĩ ho</i>	vy (právě) čtete/ ty (právě) čteš
<i>ve paṛh rahe/rahĩ haĩ</i>	oni/ony/ona (právě) čtou
<i>āp paṛh rahe/rahĩ haĩ</i>	Vy (právě) (zdvořile) čtete

Kromě vyjadřování aktuálního děje se také může použít pro děj, který proběhne v blízké budoucnosti.

donō bail-S bhāge-PD jā-KMEN rahe-PD haĩ-AUX PREZ.(PRÉMČAND DO., str. 165)

Oba býci utíkaje jdou.

Oba býci utíkají.

4.3.2 Minulý čas průběhový

Minulý čas průběhový je čas složený, který je tvořený z kmene plnovýznamového slovesa, dokonavého přičestí slovesa *rah'nā* a pomocného slovesa *honā* v minulosti v příslušné osobě. Ukazatelé:

1. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā*, *-ĩ*, *-e*, *-ĩ*

maĩ paṛh rah-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla) *th-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla).

Přehled časování:

<i>maĩ paṛh rahā thā/rahī thī</i>	já jsem (právě) četl/četla
<i>tū paṛh rahā thā/rahī thī</i>	ty jsi (právě) četl/četla
<i>vah paṛh rahā thā/rahī thī</i>	on/ona/ono (právě) četl/četla/četlo
<i>ham paṛh rahe the/rahī thī</i>	my jsme (právě) četli/četly
<i>tum paṛh rahe the/rahī thī</i>	vy jste (právě) četli/četly
	ty jsi (právě) četl/četla
<i>ve paṛh rahe the/rahī thī</i>	oni/ony/ona (právě) četli/četly/četla
<i>āp paṛh rahe the/rahī thī</i>	Vy jste (právě) (zdvořile) četl/četla

pūrṇ svarājya kā julūs-S nikal-KMEN rahā-PD thā-AUX MIN. (PRÉMČAND JUL., str. 189)

Úplná nezávislost procesí objevujíc stávající probíhaly.

Začaly demonstrace za dosáhnutí úplné nezávislosti.

4.3.3 Futurum průběhové

Přítomný čas průběhový se vyjadřuje analytickým způsobem. Skládá se z kmene plnovýznamového slovesa, dokonavého příčestí slovesa *rah'nā* a slovesa *honā* v budoucnosti v příslušné osobě. Ukazatelé jsou následující:

1. Osobní koncovky: *-ū, -o, -ō*
2. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e*
3. Ukazatel času: *-g-*

maĩ paṛh rah-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla) *h-ū* (osobní koncovka) *-g* (ukazatel času) *-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla).

Paradigmatická tabulka:

<i>maĩ paṛh rahā hũgā/rahĩ hũgĩ</i>	já (právě/v té době) budu číst
<i>tũ paṛh rahā hogā/rahĩ hogĩ</i>	ty (právě/v té době) budeš číst
<i>vah paṛh rahā hogā/rahĩ hogĩ</i>	(právě/v té době) on/ona/ono bude číst
<i>ham paṛh rahe hōge/rahĩ hōgĩ</i>	my (právě/v té době) budeme číst
<i>tum paṛh rahe hoge/rahĩ hogĩ</i>	vy (právě/v té době) budete číst/ty (právě/v té době) budeš číst
<i>ve paṛh rahe hōge/rahĩ hōgĩ</i>	oni/ony/ona (právě/v té době) budou číst
<i>āp paṛh rahe hōge/rahĩ hōgĩ</i>	Vy (zdvořile) budete (právě/v té době) číst

Znamená pravděpodobnost, předpokládá se, že děj právě probíhá.

4.3.4 Subjunktiv průběhový

Přítomný čas průběhový je slovesný způsob složený, který se skládá z kmene plnovýznamového slovesa, dokonavého přičestí slovesa *rah'nā* a slovesa *honā* ve tvaru subjunktivu prostého v příslušné osobě. Ukazatelé:

1. Osobní koncovky: *-ũ, -o, -õ, (-e, -ẽ)*
2. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ĩ, -e*

maĩ paṛh rah-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla) *h-ũ* (osobní koncovka).

Paradigmatická tabulka:

<i>maĩ paṛh rahā/rahĩ hũ (hoũ)</i>	já (právě)čtu
<i>tũ paṛh rahā/rahĩ ho (hoe)</i>	ty (právě) čteš
<i>vah paṛh rahā/rahĩ ho (hoe)</i>	on/ona/ono (právě) čte
<i>ham paṛh rahe/rahĩ hõ (hoẽ)</i>	my (právě) čteme
<i>tum paṛh rahe/rahĩ hõ (hoo)</i>	vy právě čtete/ty (právě) čteš
<i>ve paṛh rahe/rahĩ hõ (hoẽ)</i>	oni/ony/ona (právě) čtou
<i>āp paṛh rahe/rahĩ hõ (hoẽ)</i>	Vy (zdvořile) (právě) čtete

donõ-S is vaqt mẽ sãn se baiṭhe-PD pũriyã-O khz-KMEN rahe-PD the-AUX MIN jaise jaṅgal mẽ koĩ ser-S ap'nā śikār ṭarã-KMEN rahā-PD ho-AUX SUB. (PRÉMČAND KAF., str. 9)

Oba ten čas v pohodlně sedíce, placky jedíce byly jako když džungle v nějaký tygr svůj lov prohánějíc ať je. V té době tam oba pohodlně seděli, jedli placky, jako když tygr v lese prohání svou obět.

4.3.5 Kondicionál průběhový

Přítomný čas průběhový je čas složený, který se skládá z kmene plnovýznamového slovesa, dokonavého příčestí slovesa *rah'nā* a slovesa *honā* ve tvaru kondicionálu prostého v příslušné osobě. Ukazatelé:

1. Ukazatelé gramatického rodu a čísla: *-ā, -ī, -e, -ĩ*

maĩ paṛh rah-ā (ukazatel gramatického rodu a čísla) *hot-ā* (ukazatel gramatického rodu a čísla).

Přehled časování:

<i>maĩ paṛh rahā hotā/rahī hotī</i>	kdybych byl právě četl
<i>tū paṛh rahā hotā/rahī hotī</i>	kdybys byl právě četl
<i>vah paṛh rahā hotā/rahī hotī</i>	kdyby byl právě četl
	kdyby byla právě četla
	kdyby bylo právě četlo
<i>ham paṛh rahe hote/rahī hotĩ</i>	kdybychom byli právě četli
	kdybychom byly právě četly
<i>tum paṛh rahe hote/rahī hotĩ</i>	kdybyste byli právě četli
	kdybyste byly právě četly
	kdybys byl právě četl
	kdybys byla právě četla
<i>ve paṛh rahe hote/rahī hotĩ</i>	kdyby byli právě četli
	kdyby byly právě četly
	kdyby byla právě četla
<i>āp paṛh rahe hote/rahī hotĩ</i>	kdybyste (zdvořile) byl (právě) četl
	kdybyste (zdvořile) byla (právě) četla

5 Závěr

V této práci jsem se zabývala časy a způsoby v hindštině. Ve druhé kapitole jsem popisovala čas, způsob, rod a vid na základě četných gramatik. Z popisu vyplývá, že se hindština řadí mezi jazyky, kde se kategorie času vyskytuje, jak ve své morfologické, tak i v syntagmatické podobě. Čas je tedy označován přímo na slovesném tvaru. V hindštině je většina časů složených a tvořených syntagmaticky. To, že jen jeden čas a dva způsoby jsou tvořeny morfologicky, si uvědomovali již první gramatikové Kellogg a Greaves, kteří se hindštinou zabývali. Ačkoliv lingvisté napříč stoletím počítají různý počet časů i způsobů, v jádru je jejich rozdělení totožné. V práci vycházím z článku Hermana van Olphena, který dle mého názoru syntagmatické časy a způsoby rozděluje nejpřehledněji. V hindštině rozlišuje tři aspekty: nedokonavý, dokonavý a průběhový, se kterými lze kombinovat: přítomnost, minulost, budoucnost, kondicionál a subjunktiv. Já k jeho rozdělení dodávám ještě eliptickou nulu neboli holé nedokonavé či dokonavé přičestí bez pomocného slovesa, kde se k rodovým tvarům přidávají pomyslné finitní tvary slovesa *honā*.

Ve třetí kapitole je shrnuto futurum a způsoby, které se tvoří morfologicky. Kapitola začíná kompletním časováním verba *honā*, které, jak je dále patrné, je nezbytné pro tvoření analytických časů a způsobů. V Prémčandových povídkách, ale i v dalších zdrojích použitých k excerpci se futurum prosté a způsoby tvořené morfologicky vyskytují hojně. S futurem prostým či prostým subjunktivem se setkáme mnohem více než s futurem nedokonavým/dokonavým či subjunktivem dokonavým/nedokonavým. Z popisu imperativu je patrné, že se rozlišuje více způsobů, podle toho, zda se jedná o příkaz mezi blízkými, slušnou žádost, neutrální rozkaz či spíše prosbu.

Čtvrtá kapitola se zabývá časy a způsoby, které jsou tvořeny analyticky. Lze je rozdělit na nedokonavé, dokonavé a průběhové. Z nedokonavých časů a způsobů se nejhojněji vyskytuje přítomný čas habituální, minulý čas a kondicionál prostý. Z dokonavých to je pak dokonavý čas vyprávěcí a dokonavý čas minulý. Z průběhových časů je to přítomný a minulý.

6 Zdroje

- CVRČEK, Václav a kol. *Mluvnice současné češtiny. 1, Jak se píše a jak se mluví*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2010. 353 s. ISBN 978-80-246-1743-5.
- ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Vyd. 4. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1946-0.
- ČERNÝ J., *Úvod do studia jazyka*. Rubico, Olomouc 1998
- GREAVES, Edwin. *Hindi Grammar*. Allahabad: India Press, LTD., 1921.
- ERHART, Adolf. *Základy jazykovědy. 2., upr. vyd.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. Učebnice pro vysoké školy. ISBN 80-04-24612-5.
- KELLOGG S. H., *A Grammar of the Hindi Language*, London 1938, reprint New Delhi 1989, 3. vydání
- KOSTIĆ, Svetislav. *Hindština: souhrn gramatiky*. 1. vyd. Praha: Holman, 2009. ISBN 978-80-7426-014-8.
- KOSTIĆ, Svetislav. *Premchand's short story reader*. Prague: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-2003-9.
- KOSTIĆ, Svetislav. *A syntagmaticon of hindí verbo-nominal syntagmas*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1637-7.
- KOUL, Omkar N. *Modern Hindi Grammar*. Springfield: Dunwoody Press, 2008. ISBN 978-1-931546-06-5.
- MONTAUT, Annie. *A grammar of Hindi*. München: Lincom Europa, 2004. ISBN 3-89586-904-X.
- Aspect, Tense and Mood in the Hindi Verb. OLPHEN, Herman van. *Indo-Iranian Journal* 16. Mouton. 1975, s. 284-30.
- PÁLEK, Bohumil. *Základy obecné jazykovědy*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-04-22937-9.
- POŘÍZKA, Vincenc. *Hindština = Hindi Language Course: vysokošk. příručka. Část 1*. 3. vyd. Praha: SPN, 1986.
- SHUKLA, Shaligram. *Hindi morphology*. München: Lincom Europa, 2001. ISBN 3-89586-680-6.
- SMÉKAL, Odolen. *Aplikovaná mluvnice hindštiny: Určeno pro posl. fak. filozof. Díl 1., Tabularizace, Tvarosloví, Slovtvorba, Písmo*. 1. vyd. Praha: SPN, 1987.

VACEK, Jaroslav a PREINHAELTEROVÁ, Hana. *Úvod do studia indických jazyků. [Díl] 2, Indoárijské jazyky v kontextu indoevropské jazykovědy*. Dotisk. Praha: UK, 1980.

7 Použité zkratky

ABSOL. přechodník (absolutiv)

AK. akuzativ

ANNIE. MONTAUT, Annie. *A grammar of Hindi*. München: Lincom Europa, 2004.

AUX. pomocné sloveso

DAT. dativ

ERG. ergativ

F. ženský rod (femininum)

FUT. budoucí čas (futurum)

GEN. genitiv

KOND. kondicionál

KMEN. slovesný kmen

M. mužský rod (maskulinum)

MIN. minulost

O. předmět (objekt)

OBL. nepřímý pád (obligus)

PN. přičestí nedokonavé (participium nedokonavé)

PL. množné číslo (plurál)

POŘÍZKA. Pořízka, V., *Hindština*, SPN, Praha 1972.

PRÉMČAND DO. KOSTIĆ, Svetislav. *Premchand's short story reader*. Prague: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-2003-9. str.160-172.

PRÉMČAND JUL. KOSTIĆ, Svetislav. *Premchand's short story reader*. Prague: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-2003-9. str. 189-200.

PRÉMČAND KAF. KOSTIĆ, Svetislav. *Premchand's short story reader*. Prague: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-2003-9. str. 3-11.

PRÉMČAND THÁK. KOSTIĆ, Svetislav. *Premchand's short story reader*. Prague: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-2003-9. str. 26-29.

PREZ. přítomný čas (prézens)

REDUP. zdvojení (reduplikace)

S. podmět (subjekt)

SG. jednotné číslo (singulár)

SHUKLA. SHUKLA, Shaligram. Hindi morphology. München: Lincom Europa, 2001. ISBN 3-89586-680-6.

SUB. subjunktiv

ZÁL. záložka (partikule)

ZÁP. zápor